

Voorwoord van Jan Kuiper, directeur EcoMare

In het afgelopen jaar zijn op diverse fronten enorme discussies gevoerd over het waddengebied, naar aanleiding van o.a. het verschijnen van het EVA II-rapport over schelpdiervisserij, het advies van de Adviesgroep Waddenzeebeleid (de 'commissie-Meijer'), adviezen van de Raad voor de Wadden over onder andere de schelpdiervisserij, Waddenzeebeleid enzovoort. Deze discussies zouden uiteindelijk worden gevoerd tot in de Tweede Kamer, die in november 2004 een nieuw Waddenzeebeleid heeft vastgesteld.

Vooruitlopend op deze Tweede Kamer-behandeling heeft EcoMare, het centrum voor wadden en Noordzee, op 29 oktober 2004 een symposium georganiseerd over het toekomstige waddenbeleid. Dit zeer drukbezochte symposium vond plaats op Texel, in de stimulerende omgeving die het waddengebied altijd weer vormt. Tijdens het symposium besprak men de laatste stand van de wetenschap met betrekking tot de mogelijke effecten van onder andere gaswinning, schelpdiervisserij en natuurherstel. Een hoogtepunt was dat de verschillende partijen die betrokken zijn in de discussies nu eens niet over elkaar maar met elkaar hebben gediscussieerd over de toekomst van het waddengebied. We hopen dat de resultaten van deze discussies een positief effect hebben gehad op de discussie en de besluiten die de Tweede Kamer over het waddenbeleid van de komende jaren heeft genomen.

De moord op Theo van Gogh en de gebeurtenissen daarna hebben in november het waddendebat wat naar de achtergrond van het nieuws gedrongen. Aan de andere kant hebben ook deze gebeurtenissen ons met de neus op het feit gedrukt dat we het in dit land vanuit een positieve intentie samen met elkaar moeten doen. Dat geldt natuurlijk ook voor het waddengebied. We hopen dat het symposium - men spreekt al van 'het Texel-beraad' - daar ook voor de langere termijn een bijdrage aan heeft geleverd.

Tenslotte zijn we blij dat mede dankzij de medewerking van de mensen van IMSA Amsterdam, die ons ook bij de organisatie van het symposium geweldig hebben geholpen, we nu dit verslag van het symposium aan u kunnen toesturen.

Tot ziens in het waddengebied!

Jan Kuiper

Jan Kuiper verwelkomt de deelnemers aan het symposium

Leeswijzer

Dit verslag bevat de integrale teksten van de gehouden lezingen en presentaties. In het geval van presentaties waarbij de spreker de tekst niet had uitgeschreven is een samenvatting of verzameling *slides* opgenomen. Ook zijn op een aantal plaatsen notulen toegevoegd van presentaties en van de discussies met de zaal.

inhoudsopgave

Start van het symposium: 'stemming'	5
Opening en introductie over knelpunten en oplossingen in het Waddenzeebeleid Roel Cazemier, voorzitter Raad voor de Wadden.....	7
Gaswinning: Welke nieuwe data zijn er sinds 1999 en wat leren we daaruit? Kan gaswinning nu wel of niet – met zekerheid – zonder schade? Jaap de Vlas, RIKZ	15
Schelpdiervisserij: Welke activiteiten zijn uit het oogpunt van natuurbescherming toelaatbaar? Samenvatting van wetenschappelijke bevindingen van de laatste jaren, incl. EVA-II Wim Wolff, RUG.....	33
Terugblik op 30 jaar waddenbescherming & omgang met wetenschap. En een voorblik: hoe verder? Leendert Bikker, voorzitter Waddenvereniging	42
Natuurherstel Waddenzee: wat is er nodig? Jan Jaap de Graeff, algemeen directeur Natuurmonumenten	49
Winnen voor de Waddenzee Roelof Platenkamp, directeur NAM	56
Visie van de schelpdiersector op de Waddenzee Ton Verbree, voorzitter PO Mosselen	63
Slotdiscussie onder leiding van Victor Deconinck	67
Conclusies door Roel Cazemier	70

bijlagen

1. Symposiumprogramma	71
2. Achtergronden van de sprekers	72
3. Lijst van aanmeldingen.....	75

Start van het symposium: 'stemming'

Aan het begin van het symposium peilt de *moderator* van de dag, Victor Deconinck, de mening van de aanwezigen over een aantal stellingen: iedereen mag een rode of groene kaart opsteken. Resultaat: over de meeste stellingen bestaat grote tot zeer grote overeenstemming. Meer dan 80% van de aanwezigen vindt dat:

- Het huidige Waddenbeleid de achteruitgang van de natuur niet heeft kunnen stoppen.
- De Commissie Meijer niet 'te rationeel' naar de problemen heeft gekeken.
- Gaswinning in de Waddenzee met de huidige stand van kennis wel mag worden toegelaten.
- Grootschalige mechanische kokkelvisserij niet in het gebied thuishoort.
- De belevingswaarde niet de belangrijkste waarde van het gebied is.
- Ook in voorgaande kabinetsperiodes te weinig geld is gereserveerd voor het Waddengebied (99% van de aanwezigen).
- Bestuurders en politici beslissingen moeten nemen op basis van kennis en wetenschap, en dat natuurbeleid niet gebaseerd moet worden op emotionele argumenten.
- Het onzin is om de achteruitgang van de visstand te wijten aan de toename van de zeehondenpopulatie.
- Het geen goed idee is als de regering het beheer van het Waddengebied in handen zou geven van natuurbeheerders zoals Natuurmonumenten of It Fryske Gea.

Het is opvallend dat er zeer actief gestemd wordt en dat de deelnemers zeer gemotiveerd zijn om hun keuzen toe te lichten.

'Stemmen' over stellingen, met rode en groene kaarten

Opening en introductie over knelpunten en oplossingen in het Waddenzeebeleid

Roel Cazemier, voorzitter Raad voor de Wadden

"Namens de organisatie en namens EcoMare is het mij een genoegen U allen hier welkom te heten op het symposium Waddenzeebeleid. Wetenschappers, journalisten, politici, belangstellenden. Wat U allen hier vandaag samen brengt is de grote betrokkenheid bij de Waddenzee. Vandaag staat de toekomst van de Waddenzee centraal. Hoe ziet die toekomst er uit. Welke waarden zullen in de Waddenzee blijven, welke waarden staan onder druk en moeten dringend beschermd worden. De inleiders tijdens dit symposium zullen ieder voor zich vanuit hun verschillende vakgebieden hun visie geven op onderdelen van dat Waddenzeebeleid.

Ik hoop dat vanuit al die facetten een bijdrage geleverd kan worden aan een meer systematische benadering van de Waddenzee als totaal. Want uit de recente discussies mag één ding duidelijk geworden zijn: er dient niet weer een periode van beleidsstagnatie op te treden in de Waddenzee. Het rapport van de commissie Meijer is in dat opzicht ontluisterend. Door de defensieve strategie van de afgelopen decennia zijn zowel de natuurwaarden als de economische positie van het Waddengebied achteruit gegaan. Wat nodig is, is dat met doorzettingsmacht hard gewerkt gaat worden aan het achterstallig onderhoud van de Waddenzee.

Uiteraard staan de uitkomsten van dit publieke debat een ieder ten dienste. Zeker ook de leden van de Tweede Kamer die op 9 november a.s. met het Kabinet het Waddenzeebeleid zullen bediscussiëren.

De Waddenzee staat wederom volop in de belangstelling. Het aantal onderwerpen dat in discussie is, is enorm groot. Het schelpdiervisserijbeleid is recent onderwerp van gesprek geweest in het Parlement. De eventuele gaswinning van onder de Waddenzee volgt. De trilaterale regeringsconferentie werpt zijn schaduwen vooruit. Het Waddensea Forum werkt aan zijn eindrapport. De discussie over de gewenste bestuurlijke organisatie heeft een eerste ambtelijke aanvang genomen. Over de vraag of de Waddenzee aangemeld moet worden als Werelderfgoed verschillen de meningen. De discussies over de Europese aanbeveling Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden, de Kaderrichtlijn Water en een eventuele Kaderrichtlijn of aanbeveling Maritiem milieu lijken vrijblijvend maar zullen stuk voor stuk grote gevolgen kunnen hebben voor het Waddenzeebeleid.

Ik noem hier de meest in het oog springende onderwerpen in het besef dat deze opsomming verre van volledig is.

Het is deels toevallig dat deze samenloop zich voordoet, deels ook niet. De beleidsvorming rond de Waddenzee kent een cyclisch karakter. Wij zitten nu tegen het moment aan dat in zowel de Nederlandse politiek als trilateraal nieuw beleid geformuleerd gaat worden. De Planologische Kern Beslissing Waddenzee bepaalt de simultane discussie over gaswinning, schelpdiervisserij-beleid en het Sociaal Economische Ontwikkelingsperspectief Waddenzee. Toevallig valt de PKB-discussie samen met een Trilaterale regeringsconferentie waardoor Waddensea Forum, Werelderfgoed en windmolens eveneens ter discussie staan.

Het lijkt wel of door al deze discussie over deelonderwerpen, de aandacht voor het door de commissie Meijer gesignaleerde grote probleem van de Waddenzee ondersneeuwt. Onze samenleving werpt zich massaal op de discussies over deelonderwerpen. Belangrijker is het antwoord op de vraag wat de cumulatieve gevolgen zijn van de antwoorden op al deze deelvragen. Centraal dient daarom de vraag te staan wat de uitwerking zal zijn van al de deeloplossingen op het totaal van de Waddenregio. Bovendien kan de vraag worden gesteld wie de regie voert over al deze discussies. De departementen hebben ieder voor zich belangen bij deeloplossingen in de diverse onderwerpen. Wetenschappers specialiseren zich, al dan niet in opdracht op deelterreinen. Bestuurders proberen oplossingen te vinden op de vragen die zich in de actualiteit aandienen. Bij al deze actoren ontbreekt veelal een centraal idee over de Waddenzee als uniek gebied, als coherent systeem.

Ik zie hierin een eerste opdracht aan de wetenschap. Beleidsvorming behoort te beginnen bij het verzamelen van kennis. Wat nodig is, is een overzicht van welke kennis wel of niet voorhanden is. Centraal dient de vraag te staan wat de relaties zijn tussen alle kennisvelden; wat bepaalt het systeem van de Waddenzee; welke afhankelijkheden zijn er. De Raad voor de Wadden heeft in het verleden al de aanbeveling gedaan om aan de ontbrekende schakels aandacht te schenken.

Wat nodig is, is een systematische verkenning van de kennis die voorhanden is en de kennis die ontbreekt. Mogelijk dat daarin een taak ligt voor de op te richten Waddenacademie. Juist een Waddenacademie kan in het ontsluiten van bestaande onderzoeksresultaten en het coördineren van nieuw onderzoek een

rol spelen. Vanuit een Waddenacademie kunnen stimulansen uitgaan om gericht aanvullend en completerend onderzoek uit te laten voeren. Maar een Waddenacademie zal ook de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek bevorderen omdat zij als forum voor ontmoeting en debat dienst kan gaan doen.

Uit het recente verleden blijkt dat aan een dergelijk permanent forum behoefte is. De discussie rondom EVA II leert dat de transfer van wetenschappelijk kennis naar politiek toepasbare conclusies geen eenvoudig pad is. En toch ligt ook daarin een taak voor de wetenschap. Het is ook de verantwoordelijkheid van de wetenschap om kennis op een zodanige wijze te presenteren dat daarmee het politieke handwerk aangevangen kan worden. Het is aan de Waddenacademie om vanaf het wetenschappelijke podium aan die transfer bij te dragen. Het is vervolgens aan de samenleving om op het politieke podium besluiten te nemen.

De noodzaak voor langjarig consistent en gecoördineerd en tegelijk maatschappelijk relevant onderzoek zal alleen maar toenemen. De oorzaak voor een toenemende vraag naar dergelijk onderzoek ligt besloten in de uitspraak van het Europese Hof van Justitie op de prejudiciële vraag met betrekking tot de kokkelvisserij. Het Hof heeft twee zaken onomstotelijk duidelijk gemaakt.

Lezing Roel Cazemier

In de eerste plaats heeft het Hof gesteld dat artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn een passende beoordeling vraagt van de gevolgen van een plan in combinatie met andere plannen, waarbij op basis van de beste wetenschappelijke kennis alle aspecten die de instandhoudingdoelstelling in gevaar kunnen brengen moeten worden geïnterpreteerd.

In de tweede plaats heeft het Hof gesteld dat daarbij slechts toestemming mag worden verleend indien de zekerheid is verkregen dat het plan geen schadelijke gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied. Daarvan is, aldus het Hof, sprake als er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat er geen schadelijke gevolgen zijn. De uitspraak van het Hof is daarmee een concrete aanwijzing over de wijze waarop het voorzorgbeginsel van toepassing is.

Alle mogelijke gevolgen van een plan dienen derhalve te worden geïnterpreteerd. En ten tweede moet redelijkerwijs de zekerheid bestaan dat er geen schadelijke gevolgen zullen optreden voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

Het gaat dus om een combinatie van beide eisen. Verwacht mag worden dat deze lijn door Nederlandse rechters in de komende jaren gevolgd zal gaan worden. Het eerste voorbeeld daarvan is natuurlijk de uitspraak van de Raad van State inzake het beroep tegen de opschortende werking van het bezwaar tegen de vergunning voor de mechanische kokkelvisserij.

Dat brengt met zich mee dat er de komende jaren een grote behoefte bestaat aan autonoom wetenschappelijk onderzoek. In de eerste plaats een behoefte aan autonoom wetenschappelijk onderzoek. Immers wanneer mogelijke gevolgen van een plan dienen te worden geïnterpreteerd, is er behoefte aan kennis van het ecosysteem los van de voorgenomen activiteit. Een goed begrip van het functioneren van het systeem maakt het beoordelen van gevolgen van een bepaalde activiteit eenvoudiger. In een tweede instantie zal, wederom op basis van onderzoek, het wetenschappelijke oordeel gegeven kunnen worden wat redelijkerwijs wel of geen schadelijke gevolgen zijn van de voorgenomen activiteit.

Ik denk dat het van groot belang is voor de Nederlandse economie dat die wetenschappelijke systeemkennis ruim beschikbaar is. Dat is een overheidsverantwoordelijkheid. Het Kabinetsstandpunt met betrekking tot de Waddenacademie bevat hoopvolle aanzetten om die verantwoordelijkheid in te vullen.

Verwacht mag worden dat naast die systeemkennis in de komende jaren voor vele activiteiten een passende beoordeling noodzakelijk zal zijn. Dat is een verantwoordelijkheid voor de initiator van een activiteit.

Ik verwacht dat deze ontwikkeling zich in de komende jaren sterk zal doen gevoelen los van de vraag of we het er mee eens zijn of niet.

Een politiek oordeel over deze ontwikkeling is dus ook niet relevant. Het is nu na de uitspraak van het Hof een vaststaand gegeven dat rechters deze interpretatie zullen hanteren van de Habitat en Vogelrichtlijn. Het is dus verstandiger pro-actief om te gaan met deze uitspraak. Ik wil nadrukkelijk pleiten voor een dergelijke benadering. Een houding die niet alleen door politici maar ook door het bedrijfsleven aangenomen zou moeten worden.

Ik stelde dat de noodzaak naar systeemonderzoek met betrekking tot de Waddenzee als aangewezen gebied alleen maar is toegenomen.

De Rijksoverheid doet er dan ook verstandig aan dergelijk onderzoek op te dragen. Ik vind daarbij dat het onverstandig is om het Waddenfonds zoals de commissie Meijer dat voorstelde af te romen. Wanneer er in de komende jaren een grote behoefte aan wetenschappelijke kennis over de Waddenzee gevraagd wordt, moet het Kabinet de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek beschouwen als economische investeringen. Tijd en geld verslindende juridische procedures, en dus hoge maatschappelijke kosten, kunnen immers worden vermeden indien eenvoudiger een passende beoordeling verschaft kan worden op basis van wetenschappelijke kennis. Een goede infrastructuur kan ook bestaan in een zo compleet mogelijke kennis van ecosystemen.

Een relativerende opmerking is hier wel op zijn plaats. Het verwerven van complete kennis van ecosystemen is natuurlijk een illusie. Gestreefd moet worden naar een zo compleet mogelijk inzicht in sleutelprocessen en sleutelfactoren van het Waddenecosysteem. Terzijde wil ik vermelden dat de Raad voor de Wadden inmiddels is gestart met de voorbereiding van een advies over ecologische kennis en Europese regelgeving. In dit advies zal ingegaan worden op de kennis die nodig is voor een adequate uitvoering en handhaving van Europese regelgeving.

Er is nog een argument waarom de Rijksoverheid beter 800 miljoen euro kan spenderen aan het Waddenfonds dan 500 miljoen. Er zal in de komende jaren naast veel geld voor onderzoek, ook veel geld nodig zijn om activiteiten en dan

uiteeraard met name economische activiteiten in het Waddengebied zodanig uit te voeren dat er geen schadelijke gevolgen zullen optreden van die activiteiten. Er moet dus een enorme duurzaamheidslag gemaakt worden in de Waddenregio. Dat geldt voor het toerisme, voor de visserij, voor de landbouw, voor havenactiviteiten. Die transitie naar een duurzame economie in de Waddenregio zal wetenschappelijk begeleid moeten worden. Ook in dat opzicht vallen uitgaven aan wetenschappelijk onderzoek te beschouwen als economische investeringen. Ik kom daar op terug.

Maar wanneer die wetenschappelijke kennis is vergaard dan is niet het gevaar van een nieuwe Waddenimpasse bezworen. De wetenschappelijke kennis stelt ons in staat om nieuw beleid te maken; er dient echter een maatschappelijke wil te zijn om dat nieuwe beleid ook daadwerkelijk te implementeren. Er moeten acties uit voortvloeien; acties gericht op natuurherstel, gericht op het ontwikkelen van nieuwe economische dragers voor de Waddenregio en gericht op het aanpassen van bestaande activiteiten.

Daarbij valt niet te ontkennen dat door de uitspraak van het Europees Hof het ontwikkelen van nieuwe economische dragers niet eenvoudiger is geworden. Door het arrest is immers de bewijslast van het ontbreken van schadelijke gevolgen verzwaaard. Daar waar de commissie Meijer in haar rapport stelde dat een overgang gewenst is naar een systeem waarbij de natuurwaarden de mate van menselijk medegebruik bepalen, en dus op voorhand duidelijk is of een activiteit passend geacht kan worden, lijkt een dergelijke overgang verder weg dan voorheen. Op grond van de uitspraak van het Hof dient per geval een beoordeling gemaakt te worden.

Toch zijn nieuwe investeringen, zowel publieke als private, nodig om het achterstallig onderhoud weg te werken. Dat is niet alleen de conclusie van de Adviesgroep Waddenzeebeleid.

In het rapport dat het Duitse onderzoeksbureau Prognos opstelde voor het Waddensea Forum, wordt aangegeven dat de Waddenregio het in de komende jaren economisch moeilijk gaat krijgen. De regio ligt perifeer, ontvolkt en lijkt niet de meest aangewezen regio om nieuwe economische activiteiten te vestigen. Er zijn op grond van dit rapport zowel nieuwe publieke als nieuwe private investeringen nodig om de situatie te vermijden die Prognos voorspelt.

Het lijkt dan ook raadzaam om de aandacht te richten op de bestaande economische activiteiten. De bestaande economische activiteiten dienen behouden te blijven en aangepast te worden aan nieuwe jurisprudentie over de wijze waarop bestaande milieuregels moeten worden gehanteerd. Voorkomen moet worden dat in de toekomst door stagnatie en een voortdurende polarisatie een sector niet in staat is te investeren in aanpassing aan nieuwe regelgeving. De les van het vastlopen van de kokkelsector dient in dit opzicht ter harte genomen te worden. Zoals ik al eerder stelde ligt in dat proces van aanpassing en omvorming ook een verantwoordelijkheid voor de overheid.

In de Kabinetsreactie op het rapport van de Adviesgroep Waddenzeebeleid staat dat het op te stellen investeringsplan "een analyse zal bevatten van de belangrijkste uitdagingen en problemen van de Wadden alsmede uitgewerkte criteria waaraan concrete investeringsprojecten dienen te voldoen om de uitdagingen en problemen te redresseren."

Het lijkt raadzaam om in die op te stellen analyse ruime aandacht te schenken aan de eisen van de Habitatrichtlijn en de meer pregnante hantering daarvan door de rechterlijke macht. Ook tegen die achtergrond is een vasthouden aan de oorspronkelijk door Meijer genoemde bedragen verstandig.

Maar er is meer nodig dan geld en kennis. Ik pleit voor een diep besef bij alle actoren om in gezamenlijkheid te werken aan het vinden van oplossingen voor de Waddenregio. De polarisatie van de afgelopen decennia heeft getoond hoe het niet moet. Stagnatie en achterstallig onderhoud zijn het gevolg geweest. Milieubeweging, bedrijfsleven, overheid en wetenschap zouden, met behoud van ieders verantwoordelijkheid, meer samen moeten optrekken om de randvoorwaarden te creëren die voor een nieuwe ontwikkeling van de Waddenregio gelden.

De Europese richtlijnen zullen daarbij leidend zijn. Maar ook het besef dat menselijk medegebruik het landschap van de Wadden mee heeft gevormd. Wanneer dit menselijke medegebruik wordt geplaatst tegen de achtergrond van de Europese regelgeving dan vormt dat een uitgangspunt voor het gegeven dat alleen een gezamenlijk optrekken in vertrouwen en verantwoordelijkheid de transitie naar een duurzame regio kan bewerkstelligen.

De milieubeweging zou daarom moeten ophouden te ageren tegen de winning van Waddengas op zichzelf, maar zich moeten concentreren op de randvoorwaarden voor een verantwoorde winning. De winning van het Waddengas kan onder voorwaarden ecologisch verantwoord plaats vinden. Het bedrijfsleven zou

moeten ophouden te mopperen over de regelgeving in het Waddengebied. Die regelgeving is een gegeven. De overheid moet zichzelf node reorganiseren. Het gaat niet aan om de problemen van morgen op te willen lossen met een overheidsorganisatie die zijn oorsprong vindt in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Voor de overheid ligt er bovendien de taak om de continue gedachten-uitwisseling tussen de verschillende belanghebbenden over de Waddenzee te initiëren en te structureren. Een passieve rol daarin is niet terecht. De overheid moet zelf actief streven naar het bijeen brengen van tegengestelde belangen en meningen. Het vertrouwen op de geschillen beslechtende rol van de rechterlijke macht is te passief en brengt opnieuw het gevaar van stagnatie met zich mee.

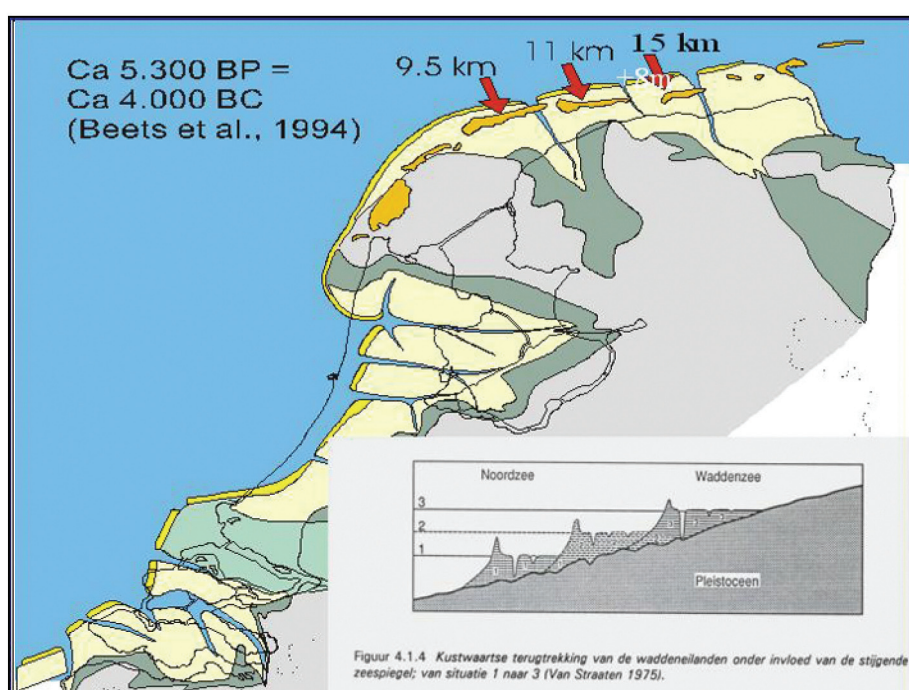
We bevinden ons in een situatie waarin onmiskenbaar de Europese regelgeving nieuwe randvoorwaarden creëert voor de regio. De uitspraak van het Europees Hof zal door Nederlandse rechters vaker betrokken gaan worden in juridische afwegingen. Er dienen daarom nieuwe initiatieven ontwikkeld te worden die leiden tot een duurzame Waddenregio. Daar is nieuw beleid voor nodig; ontwikkeld op basis van wetenschappelijk onderzoek. De overheid moet investeren in een dergelijke ontwikkeling. Bedrijfsleven, milieubeweging en overheid moeten gezamenlijk de verantwoordelijkheid op zich nemen voor die duurzaamheidslag die de Waddenregio nodig heeft. De overheid heeft met betrekking tot dat overleg een initiërende en een procesverantwoordelijkheid.

Eerst door een gezamenlijke actie kan worden voorkomen dat een nieuwe stagnatie optreedt, een stagnatie die zowel door de Adviesgroep Waddenzeebeleid als door Prognos wordtesignaleerd. Welke bijdragen daar vanuit verschillende sectoren mogelijk zijn wordt U uit de doeken gedaan door een aantal zeer eminente sprekers. Ik wens U allen een zeer geslaagd congres toe."

Gaswinning: Welke nieuwe data zijn er sinds 1999 en wat leren we daaruit? Kan gaswinning nu wel of niet – met zekerheid – zonder schade?

Jaap de Vlas, RIKZ

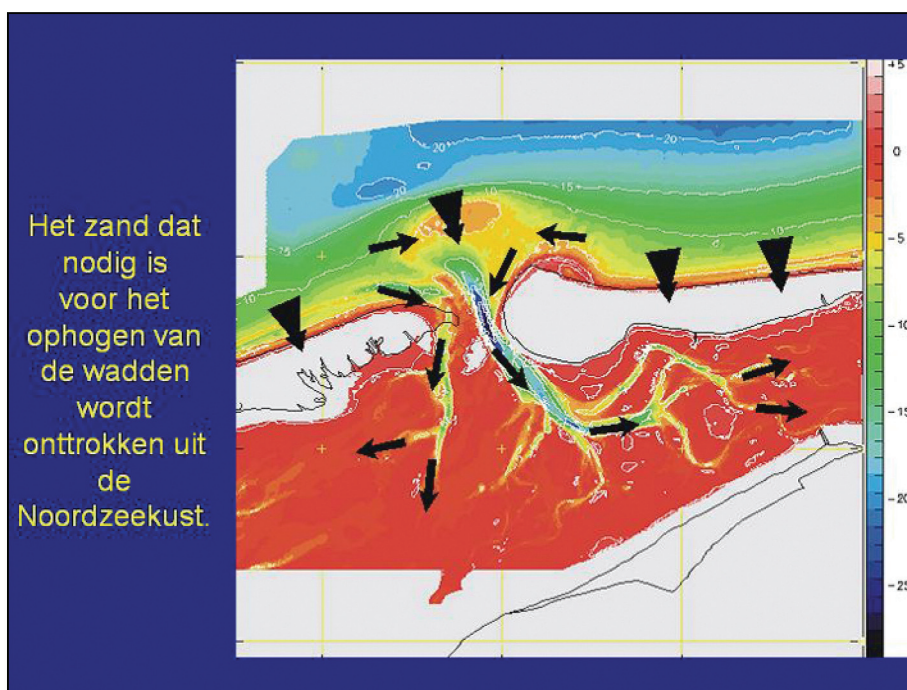
De angst bestaat bij sommigen dat de bodemdaling door gaswinning niet gecompenseerd zal worden door nieuw zand. De RIKZ-studie 2004 heeft veel nieuwe gegevens opgeleverd die aantonen dat deze angst ongegrond is. Jaap de Vlas geeft eerst een overzicht van de bodembeweging in de afgelopen jaren.

Figuur 1

Wanneer men oude kaarten bekijkt, valt op dat de Waddenzee bij stijgende zeespiegel 'mee het land op rolde', waarbij de wadplaten de zeespiegelstijging bijhielden (figuur 1). Dat zand was afkomstig uit de kustzone. Dat proces gaat nog steeds door, maar tegenwoordig wordt de kusterosie tegengegaan door middel van zandsuppleties. Daardoor kunnen de eilanden ongeveer op hun plaats blijven liggen.

Het zand wordt de Waddenzee ingetransporteerd door de getijgeulen tussen de eilanden (figuur 2). Wanneer er door gaswinning bodemdaling optreedt moet er wel extra suppletie plaatsvinden om de kustlijn op zijn plaats te houden.

Figuur 2

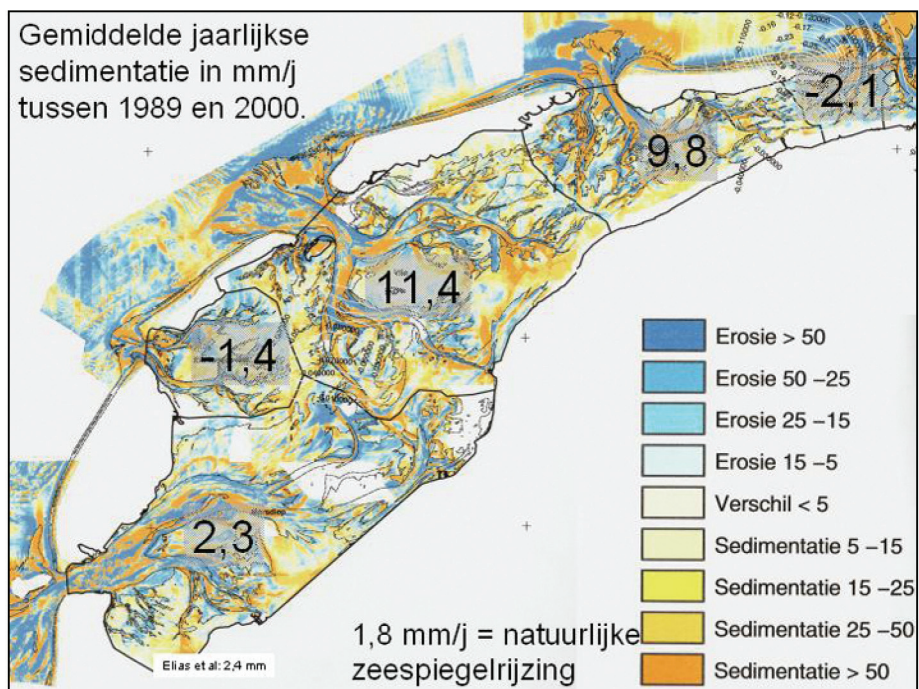
Doordat grof zand het eerste bezinkt en fijn zand pas in rustig water zal het vanzelf zo gaan dat de grofste fractie uit het gesuppleerde zand nabij de zee-gaten blijft liggen, en niet bij de Friese kust. De vaak wat grove korrelgrootte van het suppletiezand is op korte termijn geen groot probleem. Voor de lange termijn zou het verstandig zijn om zand te suppleren dat qua korrelgrootte overeen komt met het natuurlijke kustsediment. Bij extra suppletie komt er niet of nauwelijks meer slib in het systeem. De enige milieuschade van zandsuppletie vindt plaats op de Noordzee en in de kustzone, namelijk op de plaats waar een zandwinningskuil ontstaat en op de plek waar het zand wordt gedeponneerd. Deze schade wordt niet dubbel zo groot bij een dubbel zo grote zandwinning, omdat er ook de diepte in gegaan kan worden voor de zandwinning en omdat het zand in een dikkere laag kan worden gestort.

Er is inmiddels binnen de wetenschap consensus over het feit dat het wadden-systeem door gaswinning niet plotseling zal 'omklappen'. Andere, veel grotere ingrepen waarbij zandhonger ontstond (afsluiting Zuiderzee en Lauwerszee) hebben ook in de praktijk laten zien dat kuilen door extra aanvoer van zand en slib weer opvullen (figuur 3).

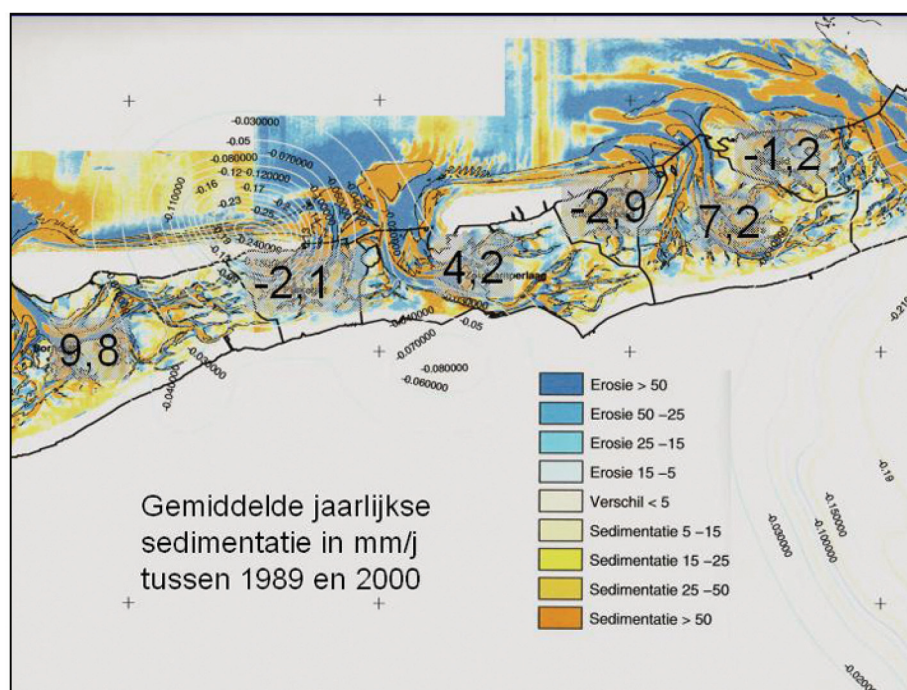

Figuur 3

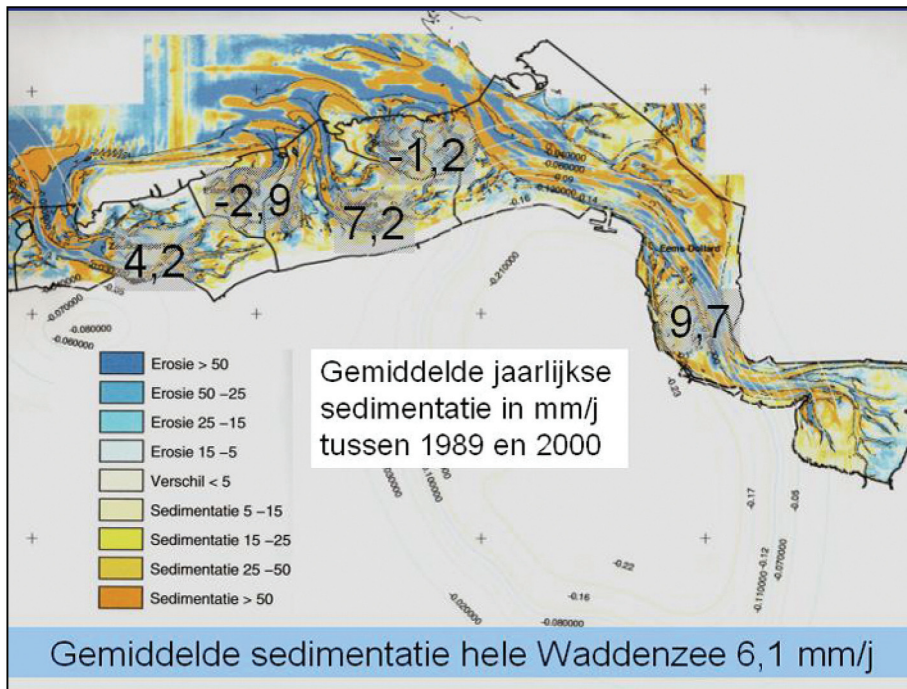
Bodemdaling door gaswinning (= de daling van de diepe ondergrond) heeft in de Waddenzee hetzelfde effect als zeespiegelstijging, namelijk dat het bodemoppervlak dieper onder het wateroppervlak komt te liggen, waarna het gebied zichzelf door aanzanding weer ophoogt. Als de bodemdaling of de zeespiegelstijging langzaam genoeg gaat, vindt de aanzanding gelijktijdig plaats en zien we dus in het geheel geen daling van het bodemoppervlak, maar theoretisch zal extra zandaanvoer pas optreden nadat er extra zandhonger is ontstaan. Uit modelberekeningen kan worden afgeleid dat een groot kombergingsgebied een zeespiegelstijging van 3 mm per jaar goed kan bijhouden. Een klein kombergingsgebied kan zelfs 6 mm per jaar nog bijhouden. Een kombergingsgebied is een deel van de Waddenzee dat bij een zeegat hoort. Het Marsdiep ten zuiden van Texel heeft een heel groot kombergingsgebied, het Eierlandse gat ten noorden van Texel heeft juist een heel klein kombergingsgebied. Momenteel bedraagt de zeespiegelstijging 1,8 mm per jaar. Daardoor is er dus zowel in grote als in kleine kombergingsgebieden 'speelruimte' voor bodemdaling door gaswinning. Nadat de gaswinning is gestopt kan de bodem nog enige tijd (1,5 à 3 jaar) blijven dalen.

Figuur 4

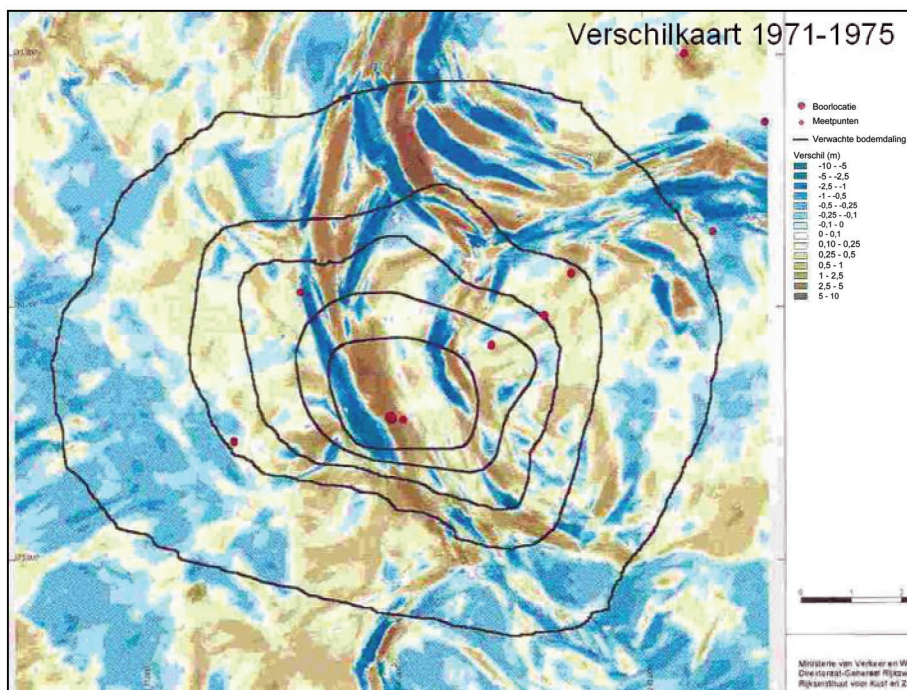

Figuur 5

Figuur 6

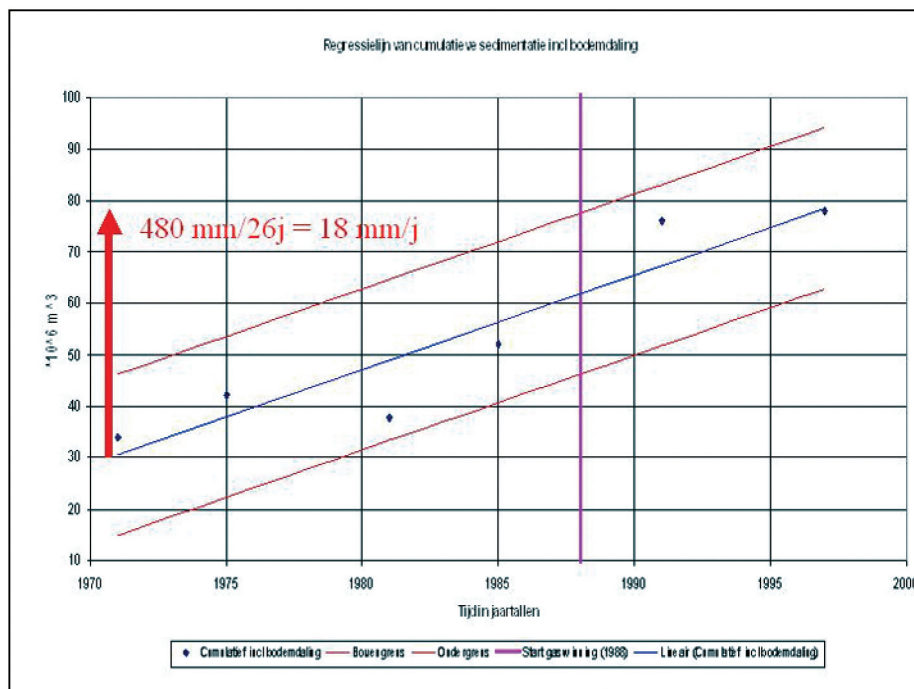
De zandbewegingen (erosie en aanzanding) op verschillende locaties in de Waddenzee zijn door jarenlang onderzoek goed in beeld gebracht. Op een 'verschilkaart' van de periode 1989-2000, een periode waarin zowel bij Zuidwal (figuur 4), als bij Ameland (figuur 5) en in Groningen (figuur 6) gas gewonnen werd, is te zien dat het Wad bestaat uit een mozaïek van plekken die hoger zijn geworden door aanvoer van zand en slib (oranje van kleur) en plekken waar sediment is verdwenen (blauw van kleur). In detail bekeken gaan de meeste kombergingsgebieden omhoog, maar is er enige erosie opgetreden in de kleine kombergingsgebieden aan de oostzijde van de waddeneilanden. Gemiddeld genomen over de hele Waddenzee overheerst de aanzanding, en kwam de bodem in de loop van de periode 1989-2000 6 cm omhoog. In dezelfde periode steeg de zeespiegel ongeveer 2 cm. Het lijkt er dus op dat de Waddenzee in de loop van deze periode ongeveer 4 cm 'droger' is geworden. Op het eerste gezicht zijn er in deze kaarten geen zichtbare kuilen te zien die overeenkomen met bodemdalingsschotels.

Figuur 7 Boorlocatie, meetpunten en verwachte bodemdaling. Blauw = daling, bruin = stijging.

De gebieden met bodemdaling (Zuidwal, Ameland en Eems) zijn in detail bekeken.

Zuidwal (figuur 7 en 8): Het mogelijke effect van de bodemdaling is klein ten opzichte van de natuurlijke aanzanding die in dit gebied al sinds 1970 zeer groot is. Mocht er toch nog een effect zijn, dan valt dat weg in de meet-onnauwkeurigheid (rode boven- en onderlijn in de grafiek). Na het begin van de gaswinning (in 1987) is geen trendbreuk waarneembaar.

Figuur 8

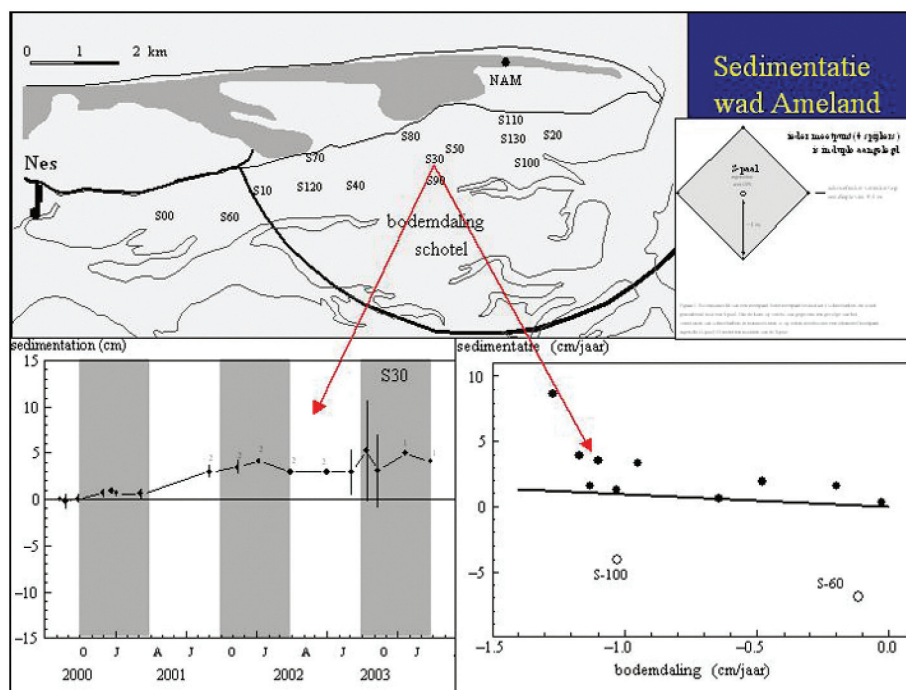
De gaswinning bij Ameland (figuur 9-13) vindt grotendeels plaats in het kombergingsgebied van het Pinkegat. De bodem over het hele kombergingsgebied is daar gemiddeld per jaar met 2,1 mm gedaald. Uit metingen met ondergrondse ankers (figuur 11) blijkt echter een overwegende sedimentatie, juist in het gebied dat het meeste daalt. Uit de 'hypsometrische curve' (figuur 13) blijkt dat de wadplaten in het bodemdalingsgebied ongeveer 5 cm hoger zijn geworden, en dat het plaatareaal in dit gebied wat groter is geworden, tegen de verdrukking van de bodemdaling in. Er is wel erosie in de geulen van dit gebied. De daling in de rest van het kombergingsgebied is veel groter, en wordt veroorzaakt doordat Engelsmanplaat daalt. Deze plaat kent een natuurlijke cyclus van erosie en aanzanding. Deze erosie is al rond 1970 begonnen.

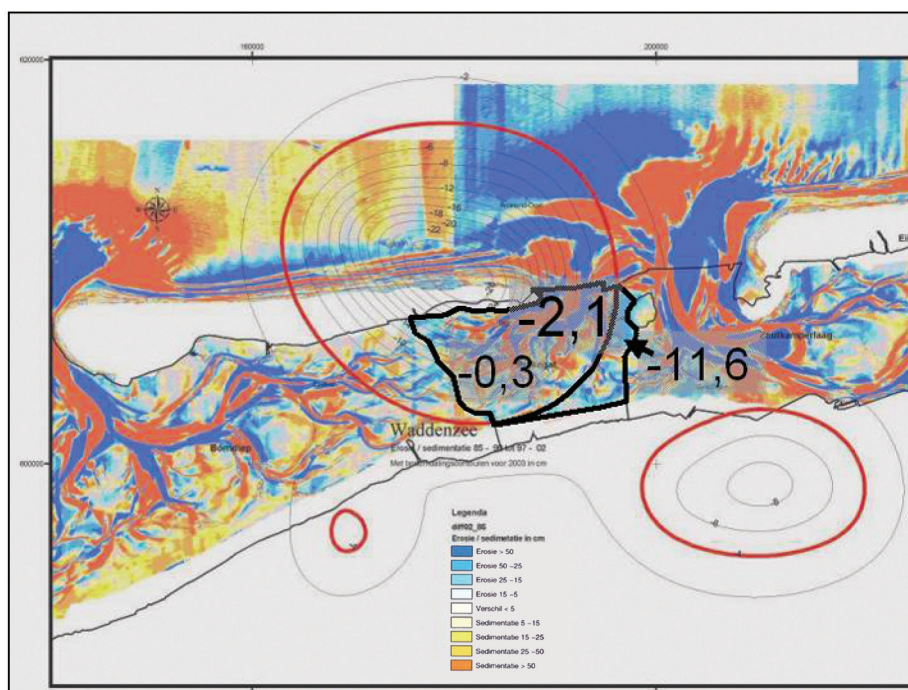
Figuur 9

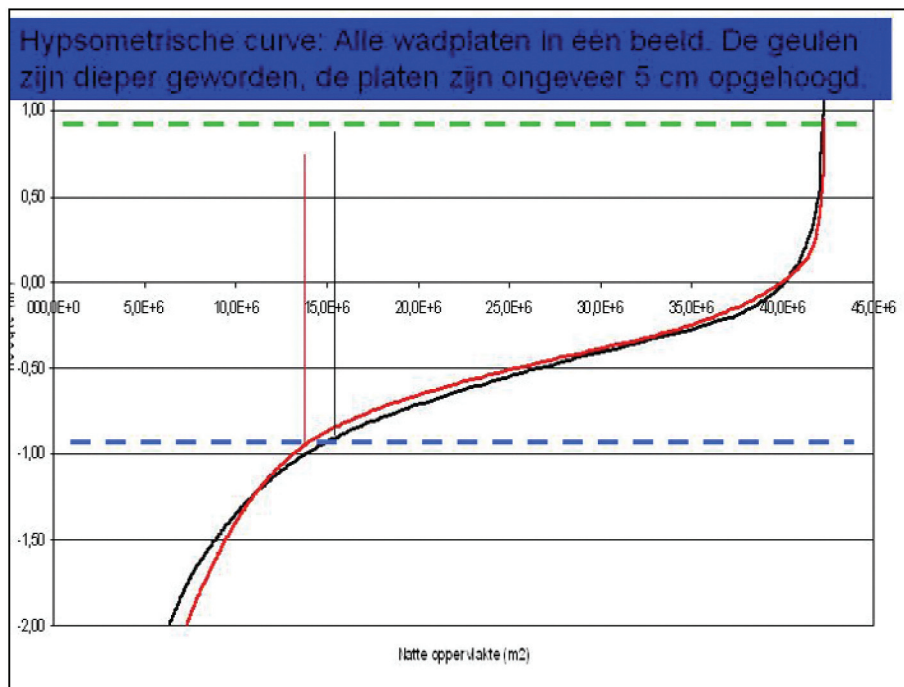
Figuur 10: Gaswinningslocatie Ameland met duinen en kwelders.

Figuur 11

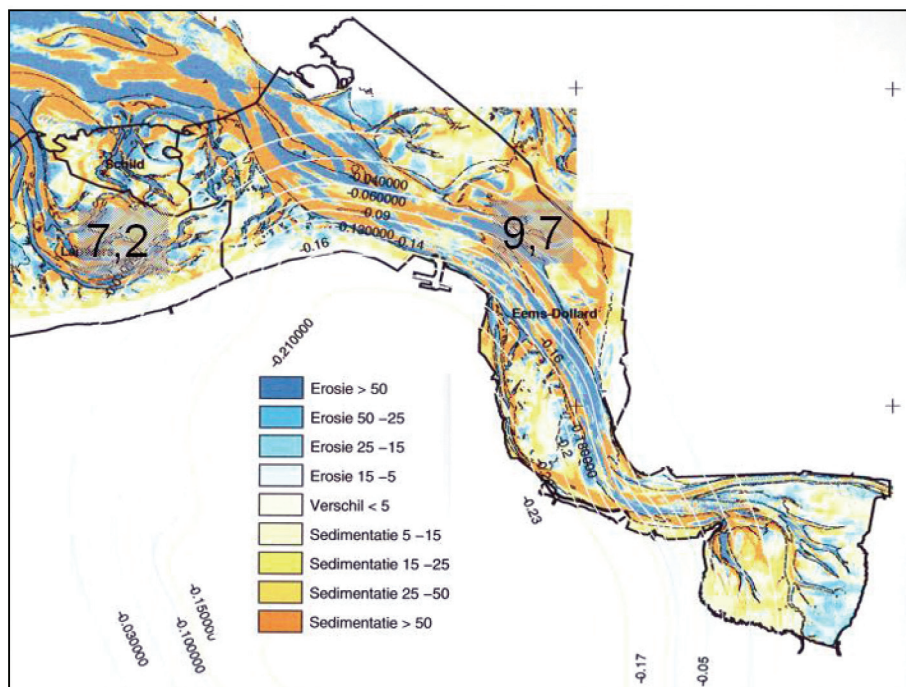

Figuur 12, dit figuur heeft dezelfde legenda als figuur 14.

Figuur 13

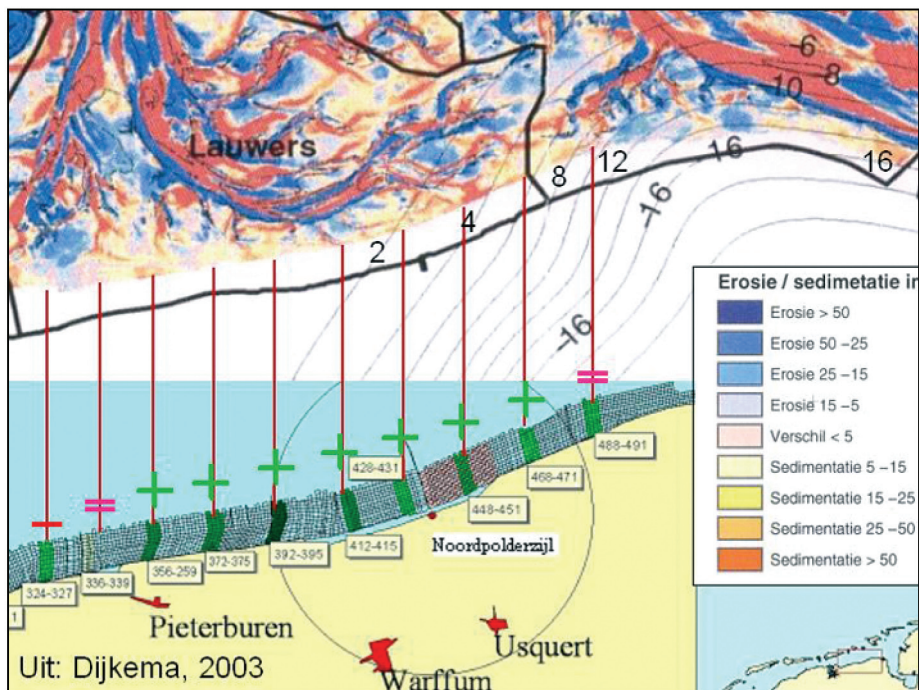
Het kombergingsgebied van de Eems (figuur 14-16) is opgehoogd, ondanks aanzienlijke bodemdaling zowel langs de Groninger kust en onder de Eems. Uit vergelijking met zeer nauwkeurige waterpassingsmetingen bij de Groninger kust (figuur 15) blijkt dat de tendens van aanslibbing die uit de verschilkaart 1989-2000 kan worden afgeleid ook inderdaad is opgetreden (figuur 16, Dijkema 2003).

Figuur 14

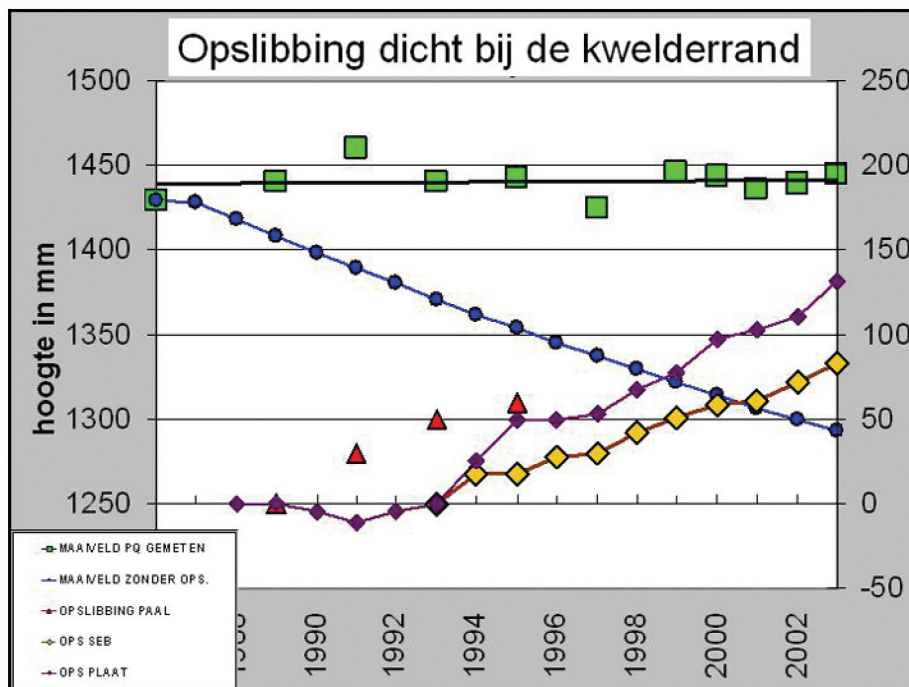

Figuur 15

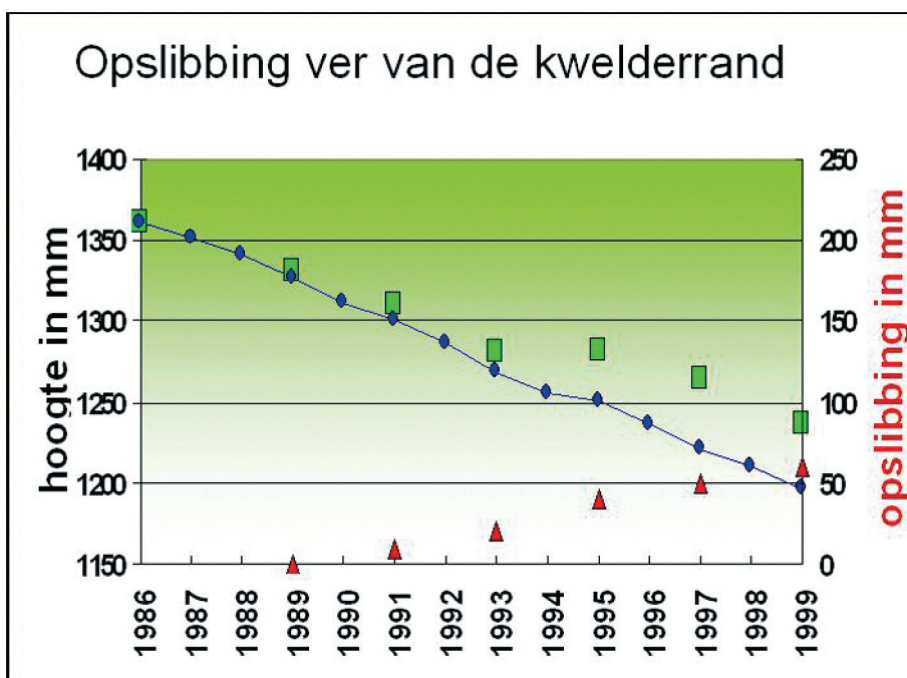

Figuur 16

Gaswinning heeft wel een effect op kwelders. Kwelders slibben het beste op bij de rand (eilandkwelders tot 8 mm/jaar, vastelandskwelders > 10 mm/jaar). Er zijn plaatsen met wel 10 centimeter bodemdaling, waar toch zóveel aanslibbing was dat er geen netto effect te zien was (figuur 17).

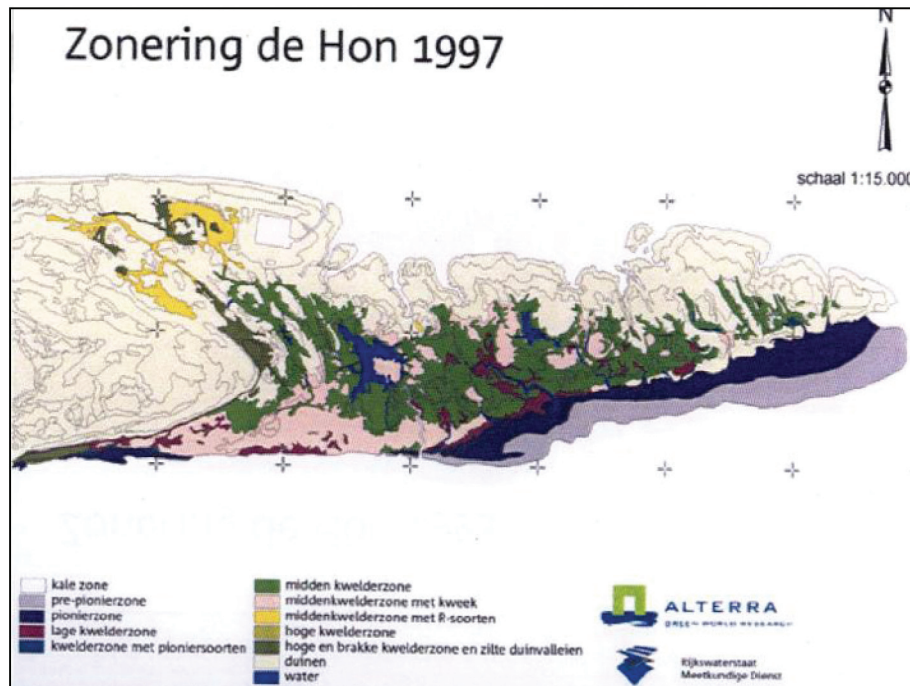
Figuur 17

Figuur 18

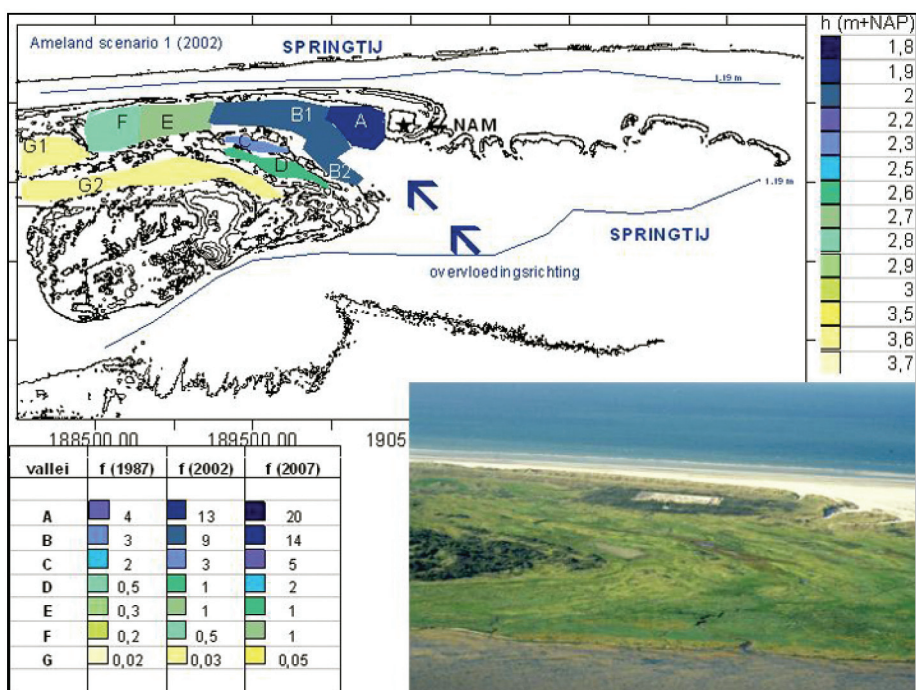
Figuur 18 geeft de situatie verder van de rand. Daar kan dus wel netto daling optreden, die pas in de loop van een veel langere periode kan worden gecompenseerd door opslibbing. Ondanks het feit dat kwelderdelen met onvoldoende aanslibbing zijn gedaald ten opzichte van het zeeniveau blijkt uit vegetatiekaarten (figuur 19) dat ook daar geen veranderingen in de vegetatie optreden.

De eilandkweldervegetatie is dus robuust ten opzichte van de huidige bodemdaling.

Figuur 19

Voor de duinvalleien ligt dat anders. Deze worden natter doordat de grondwaterspiegel ongeveer op dezelfde hoogte blijft terwijl de bodem daalt. Bovendien, wanneer er zeewater in kan komen zal dat vaker gebeuren (figuur 20 en 21). Daardoor ontstaan er veranderingen in de plantengroei.

Figuur 20

Figuur 21

Bij de vastelandskwelders (figuur 22) blijkt opslibbing ruim voldoende voor compensatie van bodemdaling; er ontstaat daardoor een tragere successie.

Figuur 22

Samengevat: wat is er nu precies aan nieuwe data gevonden?

- Het is bevestigd dat de aanzandingssnelheid in de Waddenzee groot genoeg is om een zeespiegelstijging van minimaal 3 (bij grote zeegaten) tot 6 (kleine zeegaten) mm per jaar bij te houden.
- Het blijkt dat er geen bodemdalingskuilen waargenomen kunnen worden, zelfs niet bij gebieden met relatief sterke bodemdaling zoals Zuidwal, Ameland en de Groninger kust.
- Een aparte studie bevestigt de sedimentatie bij Zuidwal.
- Spijkermetingen bevestigen de sedimentatie ten zuiden van Ameland.
- Waterpassingen bevestigen de hoogteligging van de Groninger kust.
- Niet-lineair gedrag wordt niet verwacht.
- Er is geen effect op de slibhuishouding.
- Als de gaskraan gesloten wordt, gaat de zakking nog een tijdje door maar deze nazakking is na 1,5 tot 3 jaar beëindigd.

Figuur 23

Wat is er nog onbekend? Het enige belangrijke onbekende gegeven is: wanneer de verwachte versnelde zeespiegelstijging begint. Uit de te verwachten periode van nazakking (1,5 à 3 jaar) en de te verwachten bodemdalingssnelheden kan worden afgeleid dat die nazakking hooguit 1 à 2 cm zou kunnen zijn in het centrum van een bodemdalingsschotel. Bij het winnen met 'de hand aan de kraan' zou daarmee rekening gehouden kunnen worden.

Tot slot nog een opmerking over het gebruik van de nu ter beschikking staande gegevens bij voorspellingen over toekomstige effecten van bodemdaling. Het gas bij Zuidwal, Ameland en het gas van het Groninger veld is met grote snelheid gewonnen, en met dalingen die nu meer dan 20 cm bedragen in het centrum van de bodemdalingsschotels. Tegenwoordig zouden zo grote snelheden en dalingen wellicht onverantwoord worden geacht. Toch zien we zelfs bij deze snelle winningen géén bodemdalingsschotels. Met name de gegevens van Ameland zijn door de zorgvuldige monitoring te gebruiken als een geweldig waardevol 'experiment'. Door de nu beschikbare gegevens kan gezegd worden dat de kleinere winningen waarover recentelijk politieke besluitvorming heeft plaatsgevonden (zie figuur 23) zeer waarschijnlijk geen schade zullen kunnen veroorzaken aan de natuur van het waddenzeegebied.

Jaap de Vlas

Deze presentatie kwam tot stand mede dankzij Herman Mulder, Albert Oost, Marga Rommel en Kees Dijkema.

Schelpdiervisserij: Welke activiteiten zijn uit het oogpunt van natuurbescherming toelaatbaar? Samenvatting van wetenschappelijke bevindingen van de laatste jaren, incl. EVA-II
Wim Wolff, RUG

Hieronder een overzicht van de presentatie.

Wim Wolff

◆ Schelpdiervisserij in de Waddenzee

Wim J. Wolff

Mariene Biologie

Rijksuniversiteit Groningen.

◆ Elke menselijke activiteit in de Waddenzee heeft ecologische effecten.

◆ Voorbeeld:

- 450 wadlopers in een spoor van 2 m breed over een kokkelbank deden het aantal kokkels per m² met 24% afnemen.

- ◆ Een rekenvoorbeeld: effect wadlopen op kokkelpopulatie
 - Grootte effect: 1 dode kokkel per 10 stappen
 - Aantal ingrepen: 15.000 wadlopers per jaar lopen elk 2 kilometer over kokkelbanken; zetten daarbij 3000 stappen
 - $1/10 \times 15.000 \times 3000 = 4,5$ miljoen
 - Herstelduur: na 3 jaar zijn er weer even grote kokkels terug.

- ◆ Hoe groot is nu het effect van wadlopen?
 - Sterfte door wadlopen per jaar 4,5 miljoen dode kokkels
 - In een niet bijzonder jaar zijn gemiddeld 20 kokkels per m² en 25.000 miljoen kokkels in hele Waddenzee aanwezig
 - Dus sterfte is 0,02%
 - Conclusie: wadlopen heeft een klein, maar meetbaar effect.

- ◆ Om te onthouden:
 - Alle menselijke activiteiten hebben effecten
 - Er zijn grote en kleine effecten
 - Als men er met gezond verstand niet uitkomt, heeft de wetenschap methoden om de omvang van een effect te schatten
 - De wetenschap kan echter geen waarde-oordelen geven.

Aandacht in de zaal

◆ Effecten van exploitatie (jagen, vissen) door de eeuwen heen

- In Waddenzee zijn minstens 40 soorten planten en dieren uitgestorven
 - 3 x oorzaak onbekend
 - 3 x door verontreiniging
 - 25 x door verandering van het leefgebied
 - 18 x door overexploitatie.

◆ Overexploitatie

- Planten en dieren kunnen uitsterven door overexploitatie (verzamelen, jagen, vissen)
- Dat kan ook worden veroorzaakt door bijvangst (bijv. roggen in boomkorvisserij op tong en schol).

◆ Voorbeeld: de Texelse oester-visserij.

◆ Uitsterven van platte oesters in de Nederlandse Waddenzee

- Platte oesters werden al in 1700 bij Texel gevist; ook bij Schiermonnikoog
- In 18e eeuw jaarlijks miljoenen gevangen
- Gingen o.a. naar Amsterdam en Hamburg
- Overbevissing merkbaar in 19e eeuw
- Omstreeks 1930 einde Texelse oestervisserij
- Omstreeks 1950 oester definitief verdwenen.

◆ De geschiedenis herhaalt zich

- In Duitse Waddenzee rijke oesterbanken bij Noord-Friesland in de 19e eeuw
- Ook hier overbevissing (stoomschepen)
- Ook hier verdwijnen van oesters en oestervisserij rond 1930.

◆ Kunnen kokkel en mossel uitsterven?

- Niet erg waarschijnlijk
- Het probleem zit 'm hier in de neveneffecten
- Dat is door EVA II op een rij gezet.

◆ EVA II: effecten kokkelvisserij op bodemstructuur

- De beschikbare gegevens en andere studies suggereren dat mechanische kokkelvisserij, zowel op korte, middenlange als lange termijn, leidt tot een slibarmere wadbodem
- Dit is goed onderbouwd voor de korte termijn

- Voor de lange termijn kan deze uitspraak niet met zekerheid worden gedaan.

- ◆ EVA II: effecten kokkelvisserij op zeegras
 - Kokkelvisserij zonder restricties is desastreus voor zeegrasbegroeiingen
 - Door zeegrasvoorkomens voor de visserij te sluiten kan schade worden voorkomen.

- ◆ EVA II: effecten kokkelvisserij op bodemdieren
 - Kokkelvisserij leidt in de beviste gebieden niet alleen tot een sterke afname van de volwassen kokkels, maar ook tot een afname met vaak tientallen procenten van jonge kokkels en andere schelpdieren, borstelwormen en kleine kreeftjes
 - Er zijn aanwijzingen dat kokkelvisserij de vestigingskansen van nieuw kokkelbroed ongunstig beïnvloedt.

- ◆ EVA II: effecten kokkelvisserij op bodemdieren - 2
 - Herstel van beviste bodems kan minstens 6 jaar duren. Daardoor zou kokkelvisserij kunnen veroorzaken dat de rijkste delen van de Waddenzee continu in een suboptimale herstelfase verkeren
 - De broedval van jonge kokkels is de afgelopen jaren verschoven van laaggelegen, zandig wad naar hoger gelegen, meer slikkig wad. Of dit aan de kokkelvisserij is toe te schrijven is onduidelijk.

- ◆ EVA II: effecten kokkelvisserij op wadvogels
 - Kokkelvisserij beïnvloedt het voedselaanbod voor scholeksters negatief
 - De mechanische kokkelvisserij is verantwoordelijk voor een achteruitgang van de scholeksterstand met omstreeks 15.000 vogels
 - De invloed van kokkelvisserij op het voedselaanbod van eidereenden is beperkt
 - Verschillende wormen etende wadvogels zijn toegenomen; dit lijkt door de kokkelvisserij te worden veroorzaakt.

- ◆ Effecten op kanoetstrandlopers
 - EVA II heeft effecten van kokkelvisserij op kanoetstrandloper niet onderzocht
 - Dit vormde wel onderwerp van promotieonderzoek van Dr. Jan van Gils (22-10-2004 RUG: cum laude).

(Geen slide; wel gepresenteerd door Wim Wolff)

- De wereldpopulatie Kanoetstrandlopers is betrekkelijk klein en meer dan de helft van alle dieren verblijft een deel van het jaar in de Waddenzee om te rusten en te foerageren. Kanoeten eten kokkels en slikken die in hun geheel door. De 'prooikwaliteit' is beter als er relatief veel vlees in de schelp zit; de vogels krijgen dan per gram schelpgewicht meer joules aan kokkelvlees binnen.
- Het bleek dat er na kokkelvisserij niet alleen minder kokkels overblijven, maar ook dat de overgebleven kokkels een slechtere vlees/schelpverhouding hebben, dus dat de prooikwaliteit slechter is.
- Van Gils' resultaten laten zien dat het percentage overleving ('terugvinding') van Kanoetstrandlopers veel groter was wanneer de prooikwaliteit beter was. Daarom is de uitspraak van Minister Veerman (zie volgende slide) op z'n minst voorbarig te noemen. Juist wat betreft Kanoetstrandlopers zou het voorzorgsprincipe wél gehanteerd moeten worden.

◆ Mening Minister van LNV n.a.v. bezwaarschriften tegen kokkelvisserij in najaar 2004

- "De Kanoet is voor zijn voedsel niet afhankelijk van grote kokkels en hoewel er als gevolg van deze visserij een directe sterfte optreedt bij de kleinere kokkels is hiervan nooit enige invloed op de populatie uitgegaan. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat als gevolg van het regeneratieproces van de kokkelbanken de hoeveelheid kleine schelpdieren vervolgens weer sterk toeneemt. Ik acht het om die reden uitgesloten dat de kokkelvisserij afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen heeft voor de populatie Kanoetstrandlopers."

◆ Conclusie kabinet Balkenende

- "Gegeven de onmogelijkheid van de kokkelsector om op afzienbare termijn een zodanige verduurzamingsslag te maken dat de mechanische kokkelvisserij zonder risico's voor het systeem van de Waddenzee kan plaatsvinden, wordt de mechanische kokkelvisserij verboden vanaf 1 januari 2005."

◆ Handkokkelvisserij

- Tot dusver kleinschalige activiteit
- 20 vergunningen uitgegeven

- Beleidsbesluit Schelpdiervisserij:
 - Uitgifte nieuwe vergunningen overwogen
 - Mogen voortaan maximaal 5% van kokkelbestand oogsten
 - Voedselreservering overbodig.

- ◆ Handkokkelvisserij in de toekomst
 - Handkokkelaars oogstten tot nu toe gemiddeld zo'n 0,5% van kokkelbestand
 - Met 5% komen ze in de buurt van de mechanische kokkelvisserij (6,6 % van aantallen; 9,5% van biomassa)
 - Geen voedselreservering potentieel probleem in voedselarme jaren
 - Beleid m.b.t. handkokkelaars zou nog eens goed overdacht moeten worden.

- ◆ Mosselcultuur
 - Kweekpercelen blijven globaal in stand
 - Zaadvisserij in het diepe alleen op instabiele bestanden in najaar en alleen in open gebieden in voorjaar
 - Zaadvisserij op het droogvallende wad voorlopig alleen in kader van Jan-Louwonderzoek
 - Ontwikkeling mosselzaadvanginstallaties.

- ◆ Jaarlijkse opbrengst mosselcultuur

- ◆ Afnemende voedselrijkdom

Afnemende hoeveelheid fytoplankton?

Afnemende opbrengst mosselcultuur?

- ◆ Klimaatverandering:

minder koude winters

 - Goede broedval van mosselzaad vaak gekoppeld aan strenge winters
 - Door klimaatverandering zullen strenge winters minder vaak voorkomen
 - Levert waarschijnlijk problemen op met natuurlijke zaadbanken
 - Op te vangen door mzvi's?

◆ Opmars Japanse oesters

Wat is het probleem met de Japanse oesters?

- In Oosterschelde bestaat inmiddels 1/3 van schelpdierbiomassa uit Japanse oesters
- Breiden zich in Waddenzee snel uit
- Concurreren met kokkels en mossels om ruimte
- Concurreren met kokkels en mossels om voedsel
- Filtreren larven van kokkels en mossels uit het water.

◆ Grote uitdaging voor mosselcultuur

- Verduurzaming nodig, o.a. door middel van kunstmatige opvang mosselzaad
- Teruglopende voedselrijkdom
- Minder koude winters
- Concurrentie met de Japanse oester.

◆ Vergelijking schelpdierbedrijf met gaswinning

- Gemeenschappelijke maat nodig
- Productie fytoplankton?
- Biomassa schelpdieren?
- Aantallen wadvogels?
- Scenario voor effect gaswinning
- Vorming bodemdalingsschotel
- Opvulling schotel door extra sedimentatie
- Vraag: hoever loopt opvulling achter?

◆ Poging tot vergelijking

- Maat: effect op aantallen scholeksters
- Gaswinning
- Minimumschatting: schotels vullen onmiddellijk op: geen vermindering van aantallen scholeksters
- Maximumschatting: schotels vullen niet op. Volgens methode uit Integrale Bodemdalingstudie Waddenzee verlies van ca. 10 km² wad door bestaande en nieuwe gaswinningen: zou 2000-2500 scholeksters minder betekenen. Schatting niet erg exact.

◆ Vergelijking effect op scholeksters

- Gaswinning: 0 – 2500 scholeksters
- Kokkelvisserij: 15.000 scholeksters
- Mosselzaadvisserij rond 1990: 70.000 scholeksters
- Effect zal voor andere planten en dieren anders liggen.

Uit de discussie

- Barbara Rodenburg-Geertsema (visser, o.a. handkokkelvisser): met de huidige handkokkelmethodes kun je onmogelijk 5% van alle kokkels opvissen, tenzij het aantal handkokkelaars enorm zou toenemen: er zijn minstens 300 tot 400 handkokkelaars nodig.
- Ronald Lanfers (Ministerie van LNV) ziet de handkokkelaars niet als bedreiging van het wad. Ook: in de 'nieuwe overheid' legt men de plannen van vissers naast de natuurregels. Vissers moeten hun visplannen aanpassen aan natuurregels en niet andersom.
- Tom van der Have (Wageningen Universiteit) vraagt wat de rol van een Waddenacademie hierbij zou kunnen zijn. Wolff: de schade van kokkelvisserij is gedurende 15 jaar onderschat. Dat soort situaties kan de Waddenacademie voorkomen. Van der Have is een voorstander van de Waddenacademie, op voorwaarde dat er een reëel budget komt (meerdere miljoenen) en een gedegen programma. Er moet vooruit gedacht en samengewerkt worden.

Victor Deconinck in gesprek met handkokkelvisser Geertsema

Terugblik op 30 jaar waddenbescherming & omgang met wetenschap. En een vooruitblik: hoe verder?

Leendert Bikker, voorzitter Waddenvereniging

Titel presentatie: "Naar nieuwe Solidariteit op het Wad"
Het onderstaande zijn notulen en slides.

Leendert Bikker

In plaats van te klagen over wat er nog niet bereikt is, zegt Leendert Bikker liever tegen zijn achterban: "Tel uw zegeningen!"

Dhr. Bikker is in een positie waarin hij de discussie rondom de Waddenzee vanaf een afstand kan bekijken, en daar is volgens hem grote behoefte aan. De Waddenvereniging is al 40 jaar hoeder van het Wad, maar in die 40 jaar is de focus van de activiteiten van de vereniging verschoven. In de jaren '60 lag die focus vooral op het technische vlak (o.a. het waterstaatkundig probleem), in '70 op het fysieke behoud van de Waddenzee als ecologisch systeem, in '80 op milieu-kwaliteit, in '90 op natuurkwaliteit en tegenwoordig op de beleving van natuur en landschap als te beschermen waarde. De Waddenvereniging heeft veel bereikt. De stopzetting van de mechanische kokkelvisserij is bijvoorbeeld een belangrijk resultaat.

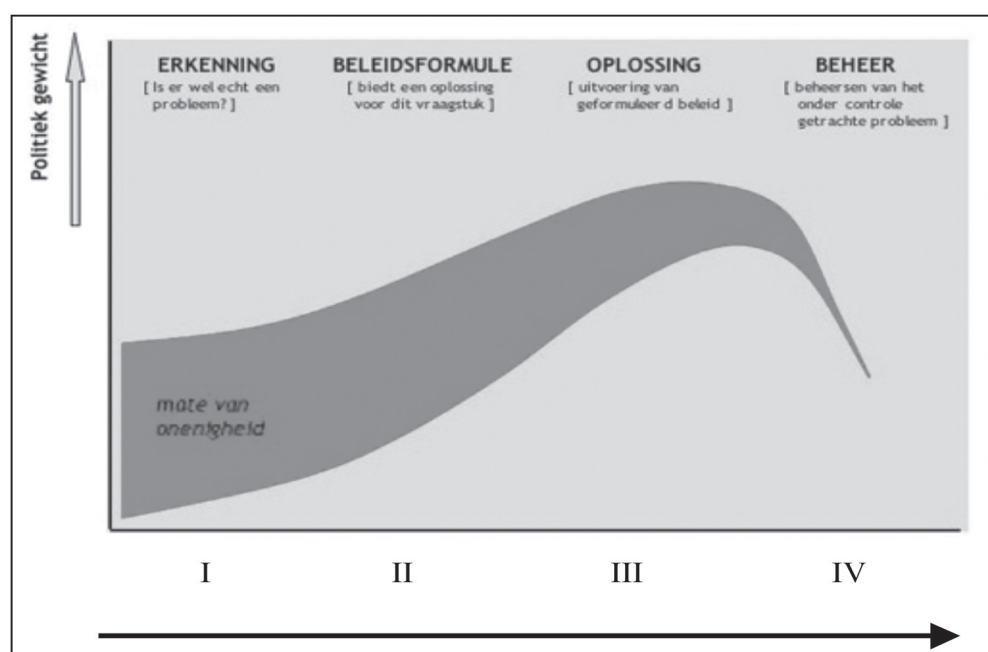
'60 :	Focus op waterstaatkundig probleem Plannen voor de inpoldering... 17/10/1965 : oprichting Waddenvereniging Concentratie van wetenschappers
'70 :	Fysiek behoud Waddenzee eerste prioriteit Dammenplan Ameland; Inpoldering Balgzand Buitendijks kanaal Dollarthaven
'80 :	Milieukwaliteit centraal Waddenzee als zinkputje noordwest Europa
'90 :	Natuurkwaliteit centraal Mechanische schelpdiervisserij & gaswinning
'00 :	Beleving natuur & landschap als te beschermen waarde Duurzaam sociaal-economisch ontwikkelings- perspectief

De Waddenvereniging is een hybride organisatie met 50.000 leden uit verschillende gebieden en sectoren. Iedereen heeft zo zijn eigen redenen voor lidmaatschap, maar men is het gezamenlijk eens met de hoofddoelstelling: bescherming van de Waddenzee. Recentelijk is een sprong naar voren gedaan: de vereniging spreekt tegenwoordig ook over sociaal-economische ontwikkeling en doet voorstellen voor concrete projecten.

De beweging van overwegend rationeel naar meer emotioneel ging gepaard met wetenschappelijke ontheemding. De Waddenvereniging heeft zelf geen wetenschappelijke kennis meer in huis, maar is afhankelijk geworden van de kennis van 'losse' wetenschappers. Dat is wel eens lastig.

- **Hoofddoelstelling regeringsbeleid:**
De duurzame bescherming en herstel van de Waddenzee als landschap en natuurgebied
- **Waddenvereniging spreekt over sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief**
- **Verschuiving: waterstaatkundige oriëntatie > fysiek behoud > milieukwaliteit > natuurkwaliteit > beleving**
- **Ecologie Waddenzee beklemd tussen ruimtelijke, economische en waterstaatkundige belangen en kaders; geen bestuurlijke en beleidsmatige regie**
- **Parallel aan verschuiving rationele oriëntatie naar emotionele oriëntatie voltrekt zich een wetenschappelijke ontheemding**

De Waddenvereniging is niet de vereniging tégen gaswinning of tégen de kokkelvisserij. Het is de vereniging vóór de Wadden. In termen van de beleidscyclus van Winsemius (zie figuur) zou de Waddenvereniging geplaatst kunnen worden in de laatste fase: beheer. Dat doet niets af aan de visie van de Waddenvereniging dat je het gas maar beter kunt laten zitten.

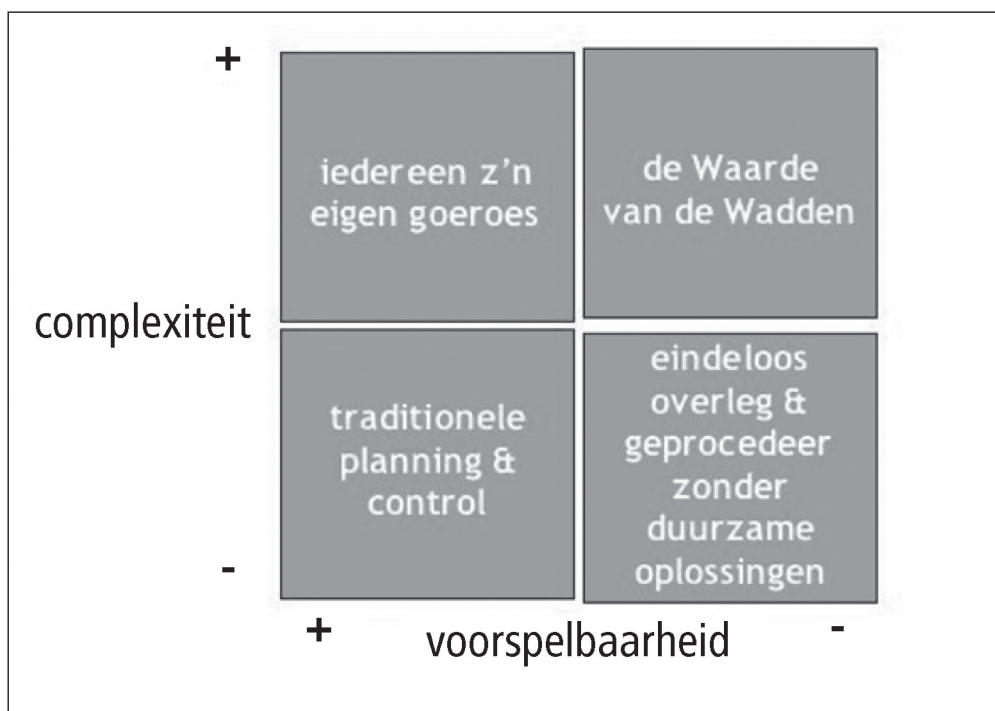

De Beleidslevencyclus

De paradox

Er moeten met alle natuur- en milieuorganisaties doelen vastgesteld worden. We weten steeds meer, maar daardoor neemt de complexiteit alleen maar toe, en neemt de voorspelbaarheid af. Van sommige zaken, zoals zeespiegelstijging, weten we eigenlijk nog zeer weinig.

Over complexiteit en voorspelbaarheid

Ruimte voor de Wadden:

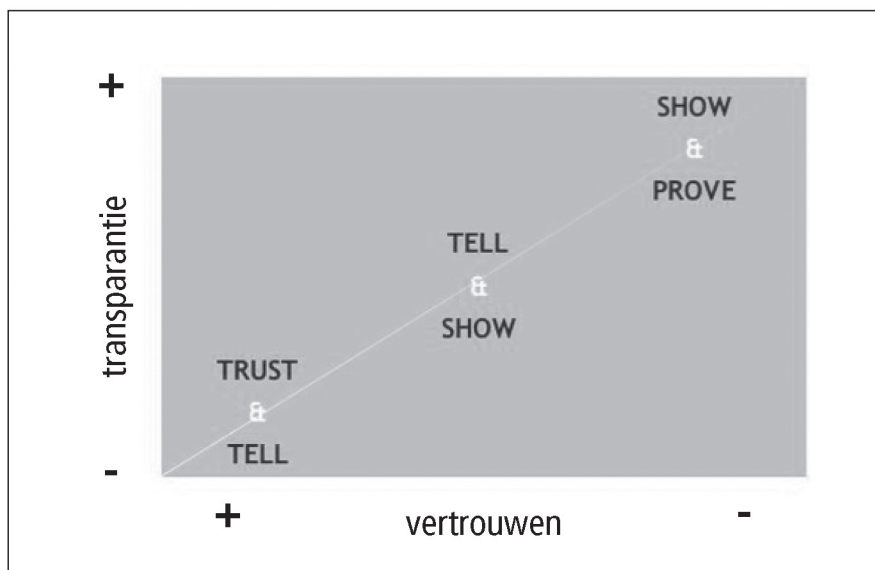
- Natuurherstel voorop
- Geen mechanische visserij
- Effectief beheer en bestuur
- Beperkt economisch medegebruik
- Gaswinning: hand aan de kraan.

En daarom:

- Gemeenschappelijk kader wat bindt&boeit
- Bereidheid tot dialoog bij volledige beschikbaarheid nieuwe data
- De borg gaat voor de baat
- Van knokken naar koesteren
- Een man een man, een woord een woord.

In het rapport "Ruimte voor de Wadden" zien de NGO's veel punten terugkomen uit hun stuk "Waarde van de Wadden". Maar andere punten ook niet. De vereniging wil nadrukkelijk elk gesprek aangaan. Er moet absoluut meer geld komen, en ook moet er gedacht worden over professioneel terreinbeheer.

De Waddenvereniging blijft tegen gaswinning. Het is niet zo dat de vereniging niet te overtuigen is, maar op dit moment zijn er nog teveel twijfels - bijvoorbeeld over het principe hand-aan-de-kraan - en de vereniging heeft het recht om die twijfels te hebben. Maar als de winning er toch komt, moet die wel met alle mogelijke borgen omkleed worden, en ook daarover wil de Waddenvereniging meepraten. Nieuwe feiten moeten tot nieuw overleg leiden. Want iedereen roept wel om transparantie, maar er is weinig vertrouwen in elkaar.

Over vertrouwen en transparantie

De Waddenvereniging vindt de oprichting van een Waddenacademie een heel goed idee en wil er ook graag aan meewerken, maar dat moet dan wel een zuivere academie zijn, en niet een nieuw politbureau van de Wadden.

De klassieke opstelling van NGO's naar overheid en bedrijfsleven is achterhaald: we strijden nu mét elkaar voor natuurherstel en duurzaamheid, en niet tégen elkaar.

- **Gebrek aan eigen wetenschappelijk geluid verzwakt positie NGO's > Waddenacademie**
- **Ambitie voor behoud van de Waddenzee is geen exclusief domein voor enkelen; immers de Wadden zijn van ons allemaal**
- **Gezamenlijk optreden NGO's vraagt om intensivering; fragmentatie leidt tot afnemende acceptatie**
- **Klassieke opstelling naar overheid en bedrijfsleven is achterhaald; duurzaamheid is gemeenschappelijk vertrekpunt van alle partijen**
- **Natuurherstel is basis voor nieuwe solidariteit op het Wad**

Uit de discussie

- De Waddenvereniging is op zoek naar een nieuw bestuurlijk paradigma voor de Waddenzee.
- Elke natuurorganisatie zou eigenlijk moeten streven naar z'n eigen opheffing. Dat geldt volgens Bikker ook voor de Waddenvereniging: behoud van de Waddenzee is uiteindelijk het doel. Een voorstel uit de zaal, namelijk dat de gezamenlijke NGOs de Waddenzee zouden opkopen en beheren, kan op steun van Bikker rekenen.
- De Waddenvereniging wil pas stappen zetten als ze alles zeker weet. Toch zegt Bikker zelf dat de onzekerheden alleen maar toenemen. Hoe moet dat dan? Volgens Bikker is er dan dus vertrouwen nodig.
- Volgens Bikker kijkt de achterban heel divers tegen de zaken aan. In ieder geval moet er veel dialoog gevoerd worden, anders kom je nergens.

Natuurherstel Waddenzee: wat is er nodig?

Jan Jaap de Graeff (Algemeen directeur Natuurmonumenten)

Hieronder de integrale tekst van de lezing.

De discussie over de Waddenzee is de laatste jaren in hoge mate gedomineerd door de onderwerpen gaswinning en schelpdiervisserij. Op zichzelf begrijpelijk, want voor de kwaliteit van de Waddenzee zijn deze activiteiten buitengewoon relevant. Maar deze onderwerpen zijn een dermate dominant leven gaan leiden dat andere, voor de Waddenzee belangrijke aspecten minder aandacht hebben gekregen. Ik doel hier met name op de noodzaak om in de Waddenzee actief te investeren om een grote achterstand in onderhoud weg te werken. Ik noem ook de noodzaak om in kennis en de ontsluiting hiervan te investeren. En ik noem tenslotte het belang van een betere bestuurlijke structuur. Het is ontegenzeggelijk de verdienste van de AGW, hoe men over het advies van de commissie ook moge oordelen, dat deze onderwerpen sinds begin dit jaar een meer prominente plaats op de agenda hebben gekregen. Of dat ook voor de politieke agenda van a.s. 9 november geldt moet overigens nog enigszins worden afgewacht. Wie de hoorzitting van de Tweede Kamer gisteren meemaakte, heeft kunnen beluisteren dat gaandeweg de discussie over gaswinning een steeds meer prominente plaats kreeg. Mijn bedoeling vandaag is echter de investeringen in concrete maatregelen, in onderzoek en in bestuur nog eens in het zonnetje te zetten, in de hoop daarmee te bevorderen dat ook op die punten binnenkort door de Tweede Kamer een forse stap vooruit wordt gezet.

Jan Jaap de Graeff

1. Investerings in maatregelen

Allereerst de investeringen in maatregelen. Die zijn absoluut noodzakelijk, iets waar vriend en vijand het over eens zijn. De Commissie Meijer heeft dat gesteld, het kabinet heeft dit punt overgenomen, en de natuur- en milieuorganisaties verwelkomen deze ontwikkeling. Daarmee is echter nog lang niet alles gezegd, want zowel de vraag welke maatregelen nodig zijn en hoeveel geld daarmee gemoeid is, de vraag in wat voor fonds dit geld wordt ondergebracht, als tenslotte de vraag wie bepaalt hoe dat geld wordt besteed, zijn nog niet naar tevredenheid beantwoord, althans niet naar de onze. Gisteren heb ik daar al bij de hoorzitting in de Tweede Kamer iets over gezegd, vandaag wil ik dat nader uitwerken.

Onze eigen inzet, destijds al naar voren gebracht bij de Commissie Meijer, is dat ongeveer 1,3 miljard euro nodig is voor een aantal broodnodige maatregelen in het Waddengebied. Dit bedrag is opgebouwd uit ca. 750 miljoen euro voor herstel van ecologische waarden, ca. 250 miljoen euro voor een aantal andere maatregelen, ca. 100 miljoen euro voor educatie, vergroting van de toegankelijkheid etc. etc., ca. 100 miljoen investeringen in duurzame economische bedrijvigheid en ca. 100 miljoen uitgaven voor zaken als monitoring, onderzoek, het opzetten van een Wadden-academie; ik rond de bedragen gemakshalve af. Bij elkaar is dat natuurlijk een groot bedrag. Het gaat echter om een besteding over een periode van 20 jaar, en - belangrijker nog - om een investeringspakket dat qua orde van grootte dichterbij zit van wat nodig is dan wat het kabinet nu heeft uitgebracht. Zeer belangrijke elementen zijn herstel van schorren en platen, buitendijks herstel van zoet - zout gradiënten en tenslotte verruiming van de bergingsmogelijkheden van het water van de Waddenzee, met name aan de orde indien zeespiegelrijzing dat in de toekomst nodig zou maken. Ik weet overigens dat sommige van die plannen, met name die welke op gespannen voet zouden kunnen staan met het huidige dikwijls agrarische grondgebruik, niet onomstreden zijn. Maar ik zei al dat, als het zover zou komen, dit lange termijn plannen zijn waar ook wij in redelijkheid over zouden willen nadenken.

Als ik nu die in totaal 1,3 miljard euro afzet tegen het advies van de Commissie Meijer, dan zie ik dat die commissie op een aanzienlijk lager bedrag uitkomt, namelijk 750 à 800 miljoen. Waarop het kabinet zonder enige motivering dit bedrag nog eens verlaagt tot 500 miljoen, waarvan ca. 330 miljoen investeringsbeslissingen. Dat bedrag nu, ik zei het gisteren ook al, vinden wij absoluut te

laag. Als het kabinet werkelijk meent wat het zegt, namelijk dat zijn doelstelling is de Waddenzee duurzaam te beschermen en te ontwikkelen, dan moet nu geen half werk worden geleverd. Wij willen geen Rupsje nooitgenoeg zijn, maar hebben er gisteren bij de Tweede Kamer op aangedrongen, het kabinet ertoe bewegen die 500 miljoen tenminste te verdubbelen. Alleen dan kan de Waddenzee de opknapbeurt krijgen die absoluut geboden is.

Als eenmaal duidelijk is hoeveel geld ter beschikking komt, dan is de volgende vraag natuurlijk waar dat geld wordt ondergebracht. Het kabinet zegt zelf te denken aan een apart fonds, dat beheerd zou moeten worden door de minister van VROM. Dat het gaat om een fonds dat los staat van de rijksbegroting is op zichzelf goed nieuws. Maar de keuze om dat fonds onder te brengen bij VROM achten wij niet juist. Immers, de ervaring van VROM met het beheer van zulke fondsen is voor zover ik weet, beperkt en de kans dat een door het rijk beheerd fonds ook voor de lange termijn intact blijft, is bepaald geen 100%. Ook zal het animo van anderen om aan dat fonds bij te dragen - iets waartoe het rijk onder meer lagere overheden wil uitnodigen - niet groot zijn, indien dat geld in rijks handen komt. Wij zijn er dan ook voorstander van om een Waddenfonds op afstand van het rijk te parkeren. Met name komt dan het Nationaal Groenfonds in beeld, een zelfstandige stichting die in 1994 is opgericht door rijk en provincies om natuurprojecten van particulieren en overheden te financieren. Dat fonds beoogt overheidsgeld voor natuuruitbreiding beter te benutten - meer groen voor hetzelfde geld - en waar mogelijk nieuwe financieringsmogelijkheden aan te boren. Het Groenfonds paart kennis van de groene wereld aan expertise met betrekking tot natuurinvesteringen, is juist voor dit soort klussen opgericht en geniet bij alle maatschappelijke partijen in dit veld een groot draagvlak.

Tenslotte de vraag wie bepaalt hoe de beschikbare middelen worden besteed. Het kabinet wil een projectgroep op rijksniveau instellen met als opdracht een integraal investeringsplan uit te werken. Dat plan zou, na overleg met de betrokken waddenoverheden, en na advies van de betrokken planbureaus, medio 2005 moeten worden vastgesteld. Het zou een analyse moeten bevatten van de belangrijkste uitdagingen en problemen van de Wadden, en ook criteria moeten bevatten waaraan concrete investeringsprojecten zouden moeten voldoen; ook zou het een jaarlijks voortschrijdend uitvoeringsplan moeten bevatten. De feitelijke bestedingen zouden moeten worden begeleid door de interdepartementale Waddencommissie; die zou concrete investeringsprojecten moeten toetsen en het eerdergenoemde uitvoeringsplan jaarlijks moeten toetsen.

Die voorstellen lijken mij niet alleen onjuist, maar ook ingewikkeld. Onjuist omdat het veld, lagere overheden, maatschappelijke partijen en de wetenschap veel meer bij een en ander betrokken moeten zijn. En ingewikkeld, omdat twee verschillende ambtelijke commissies aan het roer zitten. Onze gedachten gaan dan ook uit naar een commissie bestaande uit een onafhankelijk voorzitter en representanten van rijk, provincie, gemeenten, natuur- en milieuorganisaties en de wetenschap, telkens met één persoon vertegenwoordigd. Een dergelijk onafhankelijk, slagvaardig lichaam zou planvorming én toetsing van de besteding van het Waddengeld tot zijn verantwoordelijkheid moeten rekenen, waarbij zoals gezegd het technisch beheer van het geld door het Groenfonds zou kunnen plaatsvinden.

Samengevat komt het er dus op neer, dat de natuur- en milieuorganisaties van mening zijn dat meer geld voor investeringen moeten worden uitgetrokken, dat dat geld op afstand van de overheid moet worden geparkeerd, en dat de feitelijke bestedingen moeten worden gestuurd door een gezelschap dat op draagvlak kan rekenen. Voor de invulling daarvan hebben wij meer concrete voorstellen gedaan, die uiteraard geamendeerd en verbeterd kunnen worden. Maar de kern van de zaak heb ik in voorgaande zinnen weergegeven. Ik acht het van het grootste belang dat de Kamer het kabinet ervan overtuigt dat voldoende geld en draagvlak gegenereerd wordt voor de broodnodige investeringsimpuls in het Waddengebied. Zo niet, dan is veel van het werk van de Commissie Meijer én van onszelf voor niets geweest.

2. Onderzoek, bestuur en beheer

Tenslotte en in aanzienlijk korter bestek enkele woorden over onderzoek en over bestuur en beheer. In de hoorzitting van gisteren werd allereerst door diverse partijen een lans gebroken voor de oprichting van een Wadden-academie. Laat ik beginnen met te zeggen dat ook wij voorstander zijn van de totstandkoming van enigerlei onafhankelijk instituut of samenwerkingsverband, dat tot taak heeft - en zich daartoe beperkt - om kennisontwikkeling te bevorderen, om die kennis toegankelijk te maken, en om onderwijs en educatie te bevorderen. Dat is nodig, omdat nog onvoldoende bekend is over hoe het Waddensysteem op lange termijn functioneert, respectievelijk hoe dat systeem reageert op externe invloeden. Ook is belangrijk meer te weten over de relatie tussen het Waddensysteem en concrete beheersmaatregelen. Tenslotte is kennisoverdracht aan alle betrokken partijen van groot belang, of het nu gaat om overheden, maatschappelijke partijen of burgers. Natuurlijk heeft EVA II en heeft het recente RIKZ-rapport veel informatie verschaft. Maar tegelijkertijd

hebben de afgelopen maanden laten zien welke onzekerheden en kennislacunes er nog zijn, en hoe dat vervolgens doorwerkt in de opvattingen van allerlei betrokken partijen. Natuurlijk heb ik niet de illusie dat een Waddenacademie al dit soort problemen kan oplossen; er zullen altijd interpretatieverschillen en achterliggende verschillen van opvatting blijven bestaan. Maar dat een Waddenacademie in welke vorm dan ook een lacune kan vullen, staat onomstotelijk vast. Op dit moment signaleer ik, dat verschillende opvattingen van hoe zo'n academie vormgegeven kan worden, de ronde doen, al lijken de geledingen van wetenschap en beleidsmakers zich enigszins te sluiten. Ik doe daarover nu van onze kant geen nadere uitspraken; zoals bij een aantal uwer bekend, wordt daar in onze kring binnenkort nader over beraadslaagd. Maar wel hoop ik dat volgende week hierover daadwerkelijk consensus ontstaat. Want alleen als wij inderdaad op tijd de gelederen sluiten, kan het kamerdebat op dit eveneens belangrijke punt een hopelijk beslissende impuls gegeven worden.

Met betrekking tot bestuur en beheer tenslotte het volgende. De heer Alders, sprekend namens bestuurlijk Noord-Nederland, deed gisteren het voorstel om een samenwerkingsverband van overheden, met betrokkenheid van maatschappelijke partijen, de rol te geven van een uitvoeringsorganisatie die de implementatie van het beleid voor de Waddenzee tot taak zou moeten krijgen. Onder de voorwaarde dat zo'n samenwerkingsverband voldoende slagkracht kan opbrengen, acht ik deze gedachte de moeite van het bestuderen zeker waard. In elk geval is zijn voorstel een stap vooruit, vergeleken bij het kabinetsstandpunt dat over dit onderwerp weinig zegt en verwijst naar een nader in te nemen standpunt waarvan wij nog niet mochten vernemen. Van onze kant vragen wij via de Kamer het kabinet dit onderwerp niet op de lange baan te schuiven, en de gedachte van Alders zorgvuldig op zijn merites te bezien; graag leveren wij daaraan een bijdrage.

In het verlengde hiervan liggen vragen over de mogelijkheden van privaat beheer door partijen als Staatsbosbeheer, de Landschappen en Natuurmonumenten. Als u bekend, zijn deze beheerders in sommige onderdelen van de Waddenzee reeds actief. In de door hen beheerde gebieden vinden vaak gerichte herstelmaatregelen plaats, alsmede scherp toezicht op de aldaar geldende regels. In het essay 'Goed bestuur van de Wadden' van Toonen en Staatsen wordt gesteld dat 'stewardship on the ground' en goed beheer van delen van dit dynamische gebied node worden gemist. Dit kan worden bevorderd aldus Toonen en Staatsen, door grotere delen van het beheer van de Waddenzee in privaatrechtelijke handen te leggen en maatschappelijke organisaties in

te schakelen als Waddenstewards. Wij delen deze analyse en bepleiten de door hen voorstelde oplossingsrichting. Voor de goede orde: dit is geen private claim op het gehele Waddengebied, en al helemaal niet bedoeld als het enig alleenrecht van welke private organisatie dan ook. Maar wel is het een pleidooi om waar dat geëigend is, meer gebruik te maken van de mogelijkheden en capaciteiten van organisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de provinciale Landschappen en de Waddenvereniging dan thans het geval is.

3. Tenslotte

Met het voorgaande hoop ik enige bouwstenen aangedragen te hebben voor onderwerpen die maar al te lang te weinig aandacht hebben gekregen. Ik heb niet het gehele Waddenstandpunt van de groene coalitie naar voren gebracht; dat was niet de aan mij gestelde vraag, en bovendien beschouw ik onze gezamenlijke opvattingen over de gaswinning en de schelpdiervisserij als bekend. Ik benadruk hier slechts dat dat ook onze gezamenlijke opvattingen zijn, waarachter niet - zoals gisteren een kamerlid suggereerde - dusdanige verschillen van opvatting schuil gaan dat zij zonder betekenis zijn. Ik hoop dat onze opvattingen en meer in het bijzonder de door mij geëtaleerde punten een rol in de verdere besluitvorming zullen spelen. En bovenal hoop ik op goede besluiten op 9 november aanstaande, waarmee datgene wordt gediend waarop wij allen uit zijn: een gezonde en veerkrachtige Waddenzee.

Uit de discussie

- Boris van der Ham (Tweede Kamer-lid, D66): de door het Kabinet aangekondigde 500 miljoen euro voor de wadden zijn totaal niet onderbouwd. Hij zal namens D66 800 miljoen voor het Wad bepleiten, maar andere politieke partijen moeten ook meedoen voor een meerderheid. Dat wordt nog spannend.
- Maarten Snel van de Wadvaarders meent dat met Natuurmonumenten niet samen te werken valt: "Natuurmonumenten doet waar ze zelf zin in heeft". Jan Jaap de Graeff: "Als wij een veel groter gebied zouden gaan beheren, zouden we natuurlijk veel meer rekening moeten gaan houden met andere belanghebbenden; we moeten wel! We zullen nooit zomaar alle deuren dichtgooien, anders valt alle draagvlak weg."
- Barbara Rodenburg-Geertsema (handkokkelvisser) staat kritisch tegenover het overdragen van het beheer van het Waddenzeegebied aan terreinbeherende organisaties. De vissers worden niet betrokken bij natuurherstel,

terwijl ze wel de mogelijkheden hebben en goedkoper kunnen werken dan de terreinbeheerders zelf.

- Jan Jaap de Graeff antwoordt dat iedereen welkom is die verstand heeft van terreinbeheren. De natuurfunctie in het beheer staat wel voorop; het is daarom nodig om vooraf grenzen voor menselijk gebruik vast te leggen. De Waddenzee gaat echter niet op slot, ook niet wanneer grotere gebieden in privébeheer komen.

Winnen voor de Waddenzee

Roelof Platenkamp, directeur NAM

Hieronder de integrale tekst van de lezing.

“Niet alleen vandaag is mij regelmatig de vraag gesteld hoe de Nederlandse Aardolie Maatschappij – de NAM – de Waddenzeediscussie heeft beleefd in de achterliggende anderhalf jaar. En niet zelden kreeg ik ongevraagd eerst de mening van de gesprekspartner voorgeschoteld.

Terugkerende kernwoorden daarbij waren veelal: doorbraak, patstelling voorbij, vernieuwend, einde aan de mantra's. Maar nog enkele weken geleden werd mij ook voorgehouden dat het hier zou gaan om een gewone koppelverkoop.

Het geeft nog eens aan dat de rationele en vooral wetenschappelijke weg om een nieuwe visie op dit belangrijke natuurgebied te bereiken, nooit van emoties onbloom kan blijven. En de Waddenzee is voor een belangrijk deel emotie.

Dat heb ik zelf vaak beleefd tijdens tochten door het gebied. Ik hoor dit nadrukkelijk van ons eigen personeel. En in lange gesprekken met Waddenschilder Geurt Busser werd mij dit nog duidelijker, zoals nog enkele weken geleden in zijn atelier.

Ik verklap niet veel als ik zeg dat Geurt en ik het zelden eens zijn...alleen waar het de schoonheid van dit gebied betreft. Bij Geurt reflecteert die bovendien in zijn ogen. Maar hoe kijk ik dan terug op de afgelopen ruim anderhalf jaar Waddenzeediscussie waaraan de Tweede Kamer volgende maand een nieuw hoofdstuk schrijft op basis van het kabinetsvoornemen?

Ik heb daarvoor zelf ook een aantal kernbegrippen:

Allereerst moed. Ik vind het van moed getuigen van alle betrokkenen in dit dossier om met open vizier opnieuw naar de toekomst van de Waddenzee te kijken – om soms tegen gemakkelijke en gangbare stellingen in vast te stellen dat de Waddenzee juist een betere bescherming verdient en dat we daarom ook met een ander oog naar menselijk medegebruik moeten kijken.

Hiermee is ons land in elk geval losgekomen van een jarenlange 'sur place' – zoals Wim Meijer dat kernachtig heeft omschreven. De Waddenzee moet omgeven blijven door emoties, maar nieuw beleid voor dit gebied kan alleen worden gestoeld op wetenschappelijke onderbouwing. Dit laatste brengt mij op mijn tweede kernbegrip. En dat is focus. Jarenlang is de bescherming van de Waddenzee in één adem genoemd met het weren van nieuwe aardgaswinning onder dit gebied.

Ik denk dat het proces van de afgelopen anderhalf jaar ook heeft uitgewezen dat louter verzet het uitzicht op vernieuwing en innovatie kan vertroebelen. De waarde van het eindrapport van de commissie-Meijer ligt naar mijn mening dan ook vooral in de vaststelling dat er alle aanleiding is voor een offensieve strategie, gekoppeld aan een krachtige bestuurlijke vernieuwing van de lappendeken die het bestuur van de Waddenzee kenmerkte.

Pacificeren van het Waddenvraagstuk, heeft onze dagvoorzitter Roel Cazemier dat meer dan eens genoemd - in de betekenis dat het tijd is om te verenigen en knopen door te hakken voor de toekomst. Een dergelijk proces van voortschrijdend inzicht is vaak moeizaam en pijnlijk.

En de NAM zelf? Want het komt dit bedrijf voorlopig allemaal behoorlijk goed uit, hoor ik u denken. Dat klopt. Maar voorafgaand daaraan, wil ik als derde kernpunt eerst een aantal lessen voor de NAM uit de afgelopen jaren duidelijk maken.

Het is denk ik geen geheim dat in grote delen van de NAM een zekere verbittering heerste in 1999 toen het toenmalige kabinet besloot het verkeerslicht op rood te zetten voor nieuwe gaswinning onder de Waddenzee.

Onbegrijpelijk, was een veelgehoorde klacht binnen ons bedrijf. Wij hadden toch ons huiswerk voldoende gemaakt en was het nu langzamerhand niet eens tijd dat alle tegenstanders maar eens luisterden naar het nut van deze aardgaswinning? En er was toch aanzienlijk geïnvesteerd in wetenschappelijke onderbouwing?

Communicatie per megafoon...zonder al te goed te luisteren en zonder voldoende begrip op te brengen voor elkaars standpunten.

Terugkijkend denk ik dan ook dat ons bedrijf deze discussie teveel vanuit de eigen technische cocon heeft benaderd en te weinig oog heeft gehad voor de ernst en de inhoud van de signalen uit de samenleving.

Ons huiswerk was destijds dus technisch gezien behoorlijk op orde, maar zeker niet genoeg – teveel gesprekken waren juist niet gevoerd.

En in een interviewronde in 2000 langs de belangrijkste opinieleiders in ons land kregen we dit in een perceptieanalyse op harde wijze voorgeschoteld: “gaswinning is cruciaal voor Nederland, maar NAM trekt teveel aan dode paarden” – liet Nederland ons weten. En ook: “de NAM is bijna voorspelbaar in haar overheersend juridische toon en zit gevangen in veel discussies als onderdeel van het probleem”.

Dames en heren - toen werd het even stil bij ons, kan ik u melden. Zoals ik al eerder opmerkte, voortschrijdend inzicht is moeilijk en vooral pijnlijk.

Bij mijn aantreden als directeur was het dan ook niet verwonderlijk dat in de overdracht van Karel Stigter er ruim werd stilgestaan bij het onderwerp Waddenzee.

Met name het Terschellingberaad van januari 2003 had bij hem diepe indruk gemaakt als een bijeenkomst waar circa 25 deelnemers de basis legden om een nieuwe toekomstvisie voor de Waddenzee te ontwerpen.

Cynici kunnen zeggen: daar was u natuurlijk bijzonder blij mee, want de NAM had alle belang bij dat beraad. Die cynici moet ik echter teleurstellen. Het belang van de natuur stond daar voorop. En wat de uitkomst voor de gaswinning van dit proces zou worden, kon niemand vooraf exact voorspellen. Wat wél duidelijk was dat de betrokkenen zich zouden inzetten voor de installatie van een overheidscommissie die geheel onafhankelijk een eigen oordeel zou vellen. Op Terschelling zaten voor het eerst sinds jaren alle spelers weer bij elkaar aan tafel. Over de ontstane situatie werd op een integere wijze gediscussieerd. Respect voor standpunten, luisteren, agree to disagree. En vooral naar de toekomst blijven kijken om een nieuw elan niet te blokkeren.

Tegen die achtergrond - dames en heren - beschouw ik dit Texelberaad vandaag dan ook graag als de logische opvolger van het Terschellingberaad uit januari 2003.

Waar staan we dan nu?

Het eindrapport van de commissie-Meijer is u genoegzaam bekend, zoals ook de junibrief van het kabinet met het nieuwe beleidspakket voor de Waddenzee. Voor wat betreft de NAM vat ik de huidige positie graag samen onder de noemer 'Geen Schade – Veel Waarde'. En ik zal het kort houden, zodat we straks tijd overhouden voor de discussie.

Om te beginnen bij Geen Schade. Met alle wetenschappelijke kennis in de hand bestaat die Geen Schade er nu uit dat het ecologische systeem voldoende in staat is de effecten van bodemdaling op te vangen zodat zich geen blijvende effecten voordoen.

De extra zandhonger die wordt veroorzaakt door gaswinning is bovendien buitengewoon gering in verhouding tot de zandhonger van de gehele Waddenzee als gevolg van natuurlijke processen.

Voorts heeft zowel de commissie-Meijer als het kabinet een extra zekerheid ingebouwd door deze menselijke activiteiten onder een gelimiteerd regime te laten verlopen. Een regime dat maximumwaarden aan de bodemdaling stelt en dat bovendien moet worden bewaakt door een onafhankelijke monitoring-commissie.

Indien wij toestemming krijgen voor de nieuwe gaswinning zal deze productie zich bovendien voltrekken onder het principe van 'hand aan de kraan'.

Maar gaat u zich daaraan houden? – zo werd me laatst gevraagd. Ik herhaal hier nog eens mijn antwoord: wij houden ons aan de regels van het spel. Afspraak is afspraak.

Roelof Platenkamp

Tot slot het derde punt onder de noemer 'Geen Schade': De NAM plaatst geen installaties in de Waddenzee, niet voor productie noch voor exploratie van mogelijk aanvullende gasvelden. Dat is een harde toezegging die staat. Ook al dat zou betekenen dat we een gasveld in het midden van de Waddenzee vanaf de rand niet kunnen bereiken.

Dan over naar het volgende deel van 'Geen Schade – Veel Waarde'. Het onderdeel 'Veel Waarde' dus dat vooral gaat over het belang van aardgaswinning. Staat u mij toe dat ik daar iets meer tijd voor neem.

Het aardgas onder de Waddenzee is nodig om het robuuste en unieke Nederlandse gasproductiesysteem in stand te houden. Dat systeem bestaat uit het Groningenveld met zijn unieke balansfunctie, de kleine velden en de ondergrondse gasopslagen.

Nu al is er sprake van een fikse kentering van beschikbaar gas uit de kleine velden in ons land. Die productie uit bestaande velden loopt hard terug – de winning uit de thans producerende kleine velden is binnen 5 tot 10 jaar gehalveerd. U moet ook niet vergeten dat Groot-Brittannië dit jaar voor het eerst meer importeert dan zelf produceert. In 2010 wordt heel de gehele Europese Unie een netto-importeur.

Het lange-afstandgas uit bijvoorbeeld Noorwegen en Rusland is hier echter nog maar mondjesmaat voorhanden en zal nog grote investeringen vragen.

De luxe waarin ons land zich de afgelopen 40 jaar op het gebied van energie kon wentelen, is voor de komende 40 jaar dan ook niet meer zo vanzelfsprekend.

Daar maken wij ons niet alleen zorgen over. Ook de overheid... die uit oogpunt van voorzieningszekerheid de balansfunctie van het Groningenveld nog zeker 25 jaar in stand wil houden. Dat stelt grote eisen aan het beschikbare aardgas uit de kleine velden die sterk teruglopen – qua beschikbaarheid van aardgas, maar zeker ook in grootte.

De NAM gaat onverminderd voort met het opsporen en in ontwikkeling nemen van kleine velden. Maar de kleine velden die wij de afgelopen jaren hebben ontdekt en/of in productie hebben genomen zijn gemiddeld tussen 1 en de 4 miljard kubieke meter.

De exploratieresultaten in ons land zijn bovendien de laatste jaren teleurstellend. Daarom hebben we dit aardgas onder Waddenzee hard nodig. Om het unieke Nederlandse systeem in stand te houden en om geen onverantwoord beroep op het Groningenveld te doen.

Waarom nu? Niet alleen omdat de kleine velden nu teruglopen. Ook omdat nu de infrastructuur er is, ook omdat nu de Waddenzee de bodemdaling kan bijhouden in combinatie met de zeespiegelstijging.

De vraag naar aardgas blijft onverminderd toenemen en in milieutechnische zin is ons aardgas de schoonste fossiele brandstof die het beste kan worden ingezet in de transitie naar een meer duurzame energiehuishouding.

Behalve ecologisch verantwoord en energetisch hard nodig, hoort onder het kopje 'Veel Waarde' ook dat de commissie-Meijer en het kabinet een beleidspakket hebben ontwikkeld waarbij wordt aanzienlijk wordt geïnvesteerd in de Waddenzee en het Noorden van Nederland. En tot slot er is natuurlijk een economisch belang voor de staat en de NAM zelf.

Alles overziende ben ik er van overtuigd dat onzekerheden uit 1999 anno 2004 in voldoende mate zijn weggenomen en dat een stap voorwaarts kan worden gemaakt – moet worden gemaakt. En u zult begrijpen dat ik hoop dat de Kamer

de visie van het kabinet zal volgen. Daar is wat mij betreft inmiddels alle aanleiding toe.

Ik denk ook dat met dit totaalpakket van het kabinet in Nederland een goed model is gebouwd hoe natuur en economie kunnen samengaan. Het zal mij niet verbazen als dit model internationaal opvolging zal krijgen.

Nederland is niet het enige land dat dergelijke vraagstukken kent. Immers, alleen al de aanwezigheid van het menselijk ras op deze planeet heeft natuur en menselijke activiteiten tot elkaar veroordeeld en daar zullen we de komende decennia en eeuwen op innovatieve wijze mee om moeten blijven gaan.

In het laatste deel van mijn presentatie kijk ik graag naar de toekomst.

Indien de Tweede Kamer volgende maand met het huidige pakket akkoord gaat, wacht ons nog een interessante periode. Om de beste projecten te vinden voor de investeringen die de overheid heeft toegezegd. En wat te denken van versterking en integratie van Waddenwetenschap in de Waddenacademie. En welke bestuurders gaan zich buigen over de bestuurlijke vernieuwing?

De overheid heeft hier een rol te spelen. En ik roep die overheid dan ook op om vooral leiderschap te tonen en beschikbaar te maken zodat voortgang kan worden gemaakt. Voortgang die namelijk ook nodig is voor een sterk vertrouwen dat die offensieve strategie voor dit gebied wordt omgezet in tastbaar resultaat.

Ook de NAM heeft een rol te spelen in dit proces. Al enkele maanden geleden kondigden wij aan fondsen ter beschikking te willen stellen zodat op zeer korte termijn haalbaarheids- en definitiestudies kunnen beginnen, vooruitlopend op de investeringen die de overheid zal doen.

Ik hoop dat de structuur van een dergelijk Waddenfonds binnenkort zichtbaar wordt zodat we ook daadwerkelijk over onze betrokkenheid kunnen gaan praten. Ik heb er recentelijk bij de minister van Economische Zaken op aangedrongen hier prioriteit aan te geven.

Ook hoop ik van harte dat hier projecten uit naar voren komen, waar wij zelf verder in deel kunnen nemen en investeren.

Maar het gaat niet alleen om financiële kracht. Er is ook kennis en menskracht nodig. En die zullen wij eveneens beschikbaar stellen.

In mijn ogen is het cruciaal dat het huidige kabinetsvoornemen wordt omgezet in beleid. Alleen dan zullen er meer winnaars dan verliezers zijn. Dat vergt de komende tijd veel vertrouwen en vooral leiderschap om de regie over zo'n ingewikkeld vraagstuk te bewaken.

Ik denk dat zoals wij hier allen vandaag aanwezig zijn, daar nog een belangrijke rol in hebben te spelen.

Tot slot dank ik EcoMare – en in het bijzonder Jan Kuiper – bijzonder hartelijk voor de organisatie en tevens dank ik alle andere sprekers en aanwezigen voor het welslagen van dit symposium.”

Uit de discussie

- Maarten Snel (Vereniging Wadvaarders) trekt het ‘geen schade’ in twijfel. Hij gelooft wel dat er genoeg zand zal zijn, maar hoe zit het met schade aan het ecosysteem? Roelof Platenkamp antwoordt dat dit een vraag voor de wetenschap is, maar dat de NAM alle aspecten uitzoekt in de winningsplannen.
- Er wordt gevraagd waarom het Duurzaamheidscentrum Lauwersoog niet betrokken wordt bij de discussie over de verdeling van gelden. NAM zegt dat zij een belangrijke bijdrage levert aan Energy Valley, waar ook Duurzaamheidscentrum Lauwersoog bij wil aansluiten.
- Er wordt gevraagd naar gasexport naar het buitenland. Hoe staat dit in verhouding met de binnenlandse voorziening? Platenkamp antwoordt dat dit eigenlijk een vraag is voor de Gasunie; de Gasunie is in het verleden contracten aangegaan, waaraan ze nu nog moet voldoen.
- Richard Kiewiet (It Fryske Gea Ameland) wil af van de koppeling tussen natuurherstel en gasbaten. Platenkamp zegt dat de keuze voor loskoppeling aan de politiek is. Maar het gas is nu nodig, in verband met het Kleine Velden-beleid. Er hoeft slechts een leiding van 14 km worden aangelegd en minimale installaties opgesteld te worden.
- Lenze Hofstee (Stichting Wilde Kokkels) maakt zich zorgen over wat de NAM echt gaat doen: misschien niet boren in de Waddenzee, maar zal men niet net daarbuiten wél gaan boren? Bijvoorbeeld vanaf de Noordzee?
- Jan Geertsema (visser) stelt aan de NAM voor om met het winnen van gas te wachten aangezien de olieprijs nog stijgen, en de inkomsten zo te verhogen. Platenkamp adviseert hem om aandelen te kopen.

Visie van de schelpdiersector op de Waddenzee

Ton Verbree, voorzitter PO Mosselen

Onderstaand een samenvatting van de lezing van Ton Verbree, door de spreker zelf.

De mechanische kokkelvisserij is nu stopgezet. Stichting ODUS (Ontwikkeling Duurzame Schelpdiervisserij) blijft bestaan en de sector gaat verder zoeken naar vormen van duurzame visserij.

1. Terugblik op het afgelopen debat over schelpdiervisserij & wadden-natuur.

- In de procedure naar EVA I (Evaluatie Schelpdiervisserij eerste fase) was er in ieder geval jaarlijks een bijeenkomst met alle betrokkenen onder leiding van Siepie de Jong;
- Dit betekende een dialoog tussen natuurbeschermingsorganisaties, wetenschap en praktijk;
- In die periode lag hoofdzakelijk de kokkelsector onder vuur;
- Na EVA I werd wetenschappelijk onderzoek in plaats van praktijkervaring het adagium;
- Daarmee verviel de jaarlijkse dialoog;
- Na de kokkelsector kwam de mosselsector aan de beurt, althans zo voelde men dat;
- De directe contacten tussen wetenschap en praktijk (vissers) vielen nagenoeg weg;
- De contacten tussen wetenschap en natuurbeschermingsorganisaties werden inniger;
- Tot EVA I was de houding van de sector reactief;
- Na EVA I kwam de sector tot de conclusie dat een proactieve houding noodzakelijk was;
- ODUS werd opgericht; "Uit de Schulp", opgesteld in samenwerking met TNO, zag het levenslicht; noch overheid, noch wetenschap (met uitzondering van RIVO) , noch natuurbeschermingsorganisaties reageerden tot op de dag van vandaag inhoudelijk;
- EVA II heeft nog niet de eenduidige duidelijkheid gebracht die verwacht werd. Nog steeds bestaan er verschillen van interpretatie tussen de diverse partijen.

Ton Verbree

2. Wat moet er voortaan anders, binnen de sector en bij anderen om de beleidsvorming te verbeteren?

- Het adagium van ODUS is zeggen wat je doet, en doen wat je zegt;
- De stichting ODUS zal nog meer transparantie moeten tonen over haar handelen;
- De sector zal de wetenschap meer moeten inschakelen om haar handelen nog duurzamer te maken;
- De sector zal meer de dialoog moeten aangaan met de natuurbeschermingsorganisaties;
- Van de natuurbeschermingsorganisaties en de wetenschap mag anderzijds verwacht worden dat ook voor hen uitgangspunt zal zijn dat verandering alleen kan vanuit een economisch gezonde positie van de sector;
- De sector heeft diverse rapporten laten verschijnen, bijvoorbeeld over het mosselzaadmanagement en het dynamisch bestandsbeheer. Verwacht mag worden dat hierop inhoudelijk wordt gereageerd en niet door het uitbrengen van een tegenrapport;

- Het huidige, overigens door alle partijen ontkende, "vijandsbeeld", zal eindelijk eens doorbroken moeten worden. Willen we echt het goede met de Wadden, dan is samenwerking, meer nog dan in het begin, dwingend noodzakelijk.

3. Duurzame ontwikkeling mosselvisserij: waarop te richten en hoe te creëren?

- Bodemkweek van mosselen is op zich niet strijdig met het karakter van de Waddenzee;
- Gestreefd moet worden naar betere kweekpercelen. Niet meer, wel beter;
- Daardoor kan het rendement van het mosselzaad omhoog;
- Gestreefd moet worden naar een mindere afhankelijkheid van de natuurlijke broedval;
- Er zal meer onderzoek moeten worden verricht naar nursery en hatchery.

Aanvullende opmerkingen van Ton Verbree tijdens de lezing

- Ook bij het CEES-symposium over schelpdiervisserij (29 januari 2004) was het zo dat de praktijkmensen niets mochten zeggen; ze mochten alleen de wetenschappers aanhoren
- ODUS stond voor een nieuwe elan voor de sector. Na "Uit de schulp" volgde slechts stilte; niemand gaf een inhoudelijke reactie
- Zijn gevoel voor natuur heeft de sector misschien te veel verborgen gehouden
- Veranderingen kunnen alleen maar in een gezonde sector worden doorgevoerd
- Resultaten wil de sector graag met belanghebbenden bespreken
- Mosselkweek op open zee is op klein schaal mogelijk, voor kweek op grotere schaal is meer onderzoek nodig
- Voor de realisering van de ODUS-plannen is externe financiering noodzakelijk, misschien uit het Waddenfonds
- De sector hoopt op een vruchtbare dialoog.

Uit de discussie

- Bruno Ens (Alterra) heeft bezwaar tegen het negatieve beeld van de wetenschap. EVA-II heeft wel goed naar de sector geluisterd. Kijk bijvoorbeeld naar het Jan Louw-onderzoek.
- Norbert Dankers (Alterra) geeft aan dat hij *Uit de Schulp* heel goed heeft gelezen, maar dat er niets in stond waarop hij inhoudelijk kon reageren: “Er staat alleen maar ‘we willen kunnen vissen waar we willen vissen’”. Volgens Dankers proberen onderzoekers al lang samen te werken met vissers.

Slotdiscussie onder leiding van Victor Deconinck

Victor Deconinck blikt terug op de stellingen van de ochtend, waarover men het grotendeels eens was. Maar in de discussies in de loop van de dag bleek dat er desondanks nog veel verschillende posities en standpunten zijn die tot patstellingen leiden. Hier moeten wij van af. Het Terschellingberaad in januari 2003 was een belangrijke stap, er is veel bereikt. Daar moeten we weer naartoe. De Waddenvereniging laat zien dat zij verandert. Ze is in beweging en heeft dogma's verlaten.

Roel Cazemier benadrukt dat de Waddenvereniging inderdaad veel heeft bereikt. Er wordt niet meer geboord in de Waddenzee. In 1999 was dat nog wel het geval.

De heer Rijsselberghe van de Stichting Waddengroep (en eilandbewoner) mist een belangrijk aspect in het debat: de ontvolking en sociale problemen in het Noorden en op de eilanden. Daar moet ook iets aan gebeuren. Als er alleen maar verder gepraat wordt (over o.a. de Waddenacademie), zijn we te laat. Een lid van de Raad voor de Wadden stelt de vraag wat gaswinning voor het gebied aan werkgelegenheid en inkomsten op kan leveren. Sociale versterking van het Noorden is nodig.

De vissers Jan en Barbara Geertsema sluiten zich aan bij de vorige vraag. Zij vragen hoe de vissers duurzaam in het Waddengebied kunnen passen, ervan leven en het behouden. Hiernaar moet volgens hen goed gekeken worden. Jan Jaap de Graeff meent dat de terreinbeheerders te weinig open zijn geweest voor de mensen die in het gebied leven. Ze moeten open staan voor menselijk gebruik. In de toekomst zullen de beheerders hier meer rekening mee houden. Ronald Lanthers van het Ministerie LNV vraagt wat voor type onderhoud en natuurherstel precies nodig is. Wat betekent 'achterstallig onderhoud'? Een aanwezige van de ANWB zegt dat toerisme een grote inkomstenbron van het Waddengebied is en dat dat toerisme nog flink zou kunnen groeien en tot meer inkomen leiden.

Ecoloog Van Dam acht de discussie heel vaag en vindt de onderwerpen beperkt. Hij roept de Waddenvereniging op om de discussie levend te houden. Wetenschap heeft ook emotionele aspecten.

Joke Stoop (Waddenvereniging) zet vraagtekens bij de eerdere presentaties. Volgens haar is de zandhonger niet 'buitengewoon gering'. Zij gelooft ook niet dat het gas in de kleine velden al zover uitgeput is. Zij heeft heel andere cijfers, waaruit blijkt dat het Waddengas helemaal niet nodig is. Volgens haar zijn er alleen maar profit-redenen om gas te gaan winnen, niet planet en niet people. Platenkamp merkt op dat Stoop kennelijk beter op de hoogte is van de gasvoorraden dan de NAM. Hij herhaalt dat het kleine-velden-beleid goed gewerkt heeft, maar dat van Slochteren 60% tot 70% is geproduceerd; het einde is in zicht. Deze gegevens zijn niet van NAM zelf, maar van NITG-TNO.

Een van de aanwezigen uit de recreatiesector zegt verheugd te zijn dat er vandaag veel mensen de deur een eindje open hebben gezet.

Han Lindeboom (Alterra) vraagt om terug te gaan naar de onderwater-ecologie en aandacht te geven aan de teruggang van de visstanden. Zand is er voldoende, ook hier kan je 'hand aan de kraan' toepassen.

Piet Feddema (Interwad) verzoekt om bij het verdelen van het geld de organisatie van het fonds vast te leggen.

Henkjan Kievit (De Landschappen) bevestigt de noodzaak van een heldere organisatorische opzet, die geankerd is in de regio.

Anky Woudstra (Waddenvereniging) vraagt om niet te vergeten dat volgens onderzoek het landschap heel belangrijk is voor bewoners en bezoekers van het Waddenzeegebied. De fakkelactie heeft dat laten zien. Het gebied kan goed voor zichzelf zorgen, maar het gaat om hoe wij de ecologiewetenschap dichterbij de wetenschap over mensen&beleving kunnen halen. Zij is benieuwd naar nieuwe activiteiten zoals de Waddenacademie.

Victor Deconink trekt de discussie terug naar het begin van de dag, naar de enquête. Hij herhaalt dat in het begin van de dag iedereen het vrijwel eens was, maar dat nu iedereen weer vanuit zijn eigen positie praat. Volgens hem lijkt het te gaan om de vraag wat de prioriteit moet zijn: eerst een zak met geld, of eerst beleid en structuur? Roel Cazemier voegt toe dat de meningen enigszins verschillen, en dat er nog een gebrek aan vertrouwen heerst. Het gesprek is nog niet afgelopen.

Geert Busser (Waddenschilder) beweert dat de gaswinning uiteindelijk toch niet door zal gaan.

Volgens Martijn de Jonge (Stichting Wilde Kokkels) is er net weer een grote kans gemist, de Werelderfgoedstatus. Het beheer van de Waddenzee is volgens hem

niet in goede handen bij het Ministerie van LNV. Het moet dringend naar een ander orgaan.

Norbert Dankers (Alterra Texel) stelt dat de aandacht weer meer op de kwaliteit gericht moet worden. Wat betreft 'achterstallig onderhoud': het gaat vooral om het stoppen van bepaalde activiteiten. Belangrijke aspecten zijn ook de activiteiten 'aan de landkant': binnendijkse projecten en de waterberging.

Jan Jaap de Graeff reageert hierop dat je, als je écht geen draagvlak wil, vooral moet komen met projecten die 'de Waddenzee vergroten'...

Lenze Hofstee (Stichting Wilde Kokkels) benadrukt dat er heel snel een goed rampenbestrijdingsplan moet komen. Baggerstort voor de kust van Noord-Holland is ook een groot risico.

Hans van Geesbergen (PO Mosselcultuur) zegt dat de sector heeft aangeboden bij de rampenbestrijding te helpen. Hij wil een duidelijke uitleg van het onderzoek naar de effecten van de kokkelvisserij.

Han Lindeboom (Alterra) stelt dat de bouw van de Afsluitdijk de grootste ingreep in het Waddengebied is geweest. Voor de afsluiting was het gebied zo mooi; het is nu noodzakelijk om verder te denken, ook over het opengooien van de dijk.

Johan Nooitgedacht (Nederlandse Vissersbond): wij vissers vinden het óók erg als er soorten verdwijnen. Hij vergelijkt het afnemen van de voedselrijkdom in de Waddenzee met het zand en de zandsuppletie. Volgens hem moet je óf het aantal vergunningen naar beneden brengen, óf het fosfaat en nitraat weer omhoog.

Maarten Snel (Vereniging Wadvaarders) komt terug op de vraag naar vertrouwen. Hij zegt dat er geen vertrouwen is en dat de uitspraak van de NAM 'afpraak is afspraak' volgens hem niet voldoende is. Hij ziet liever vaste contracten. Roelof Platenkamp antwoordt dat er altijd winningsplannen opgesteld worden en dat er zorgvuldig gemonitord zal word. Als er iets niet klopt, wordt de winning stopgezet.

Jan Jaap de Graeff constateert dat de mensen samen verder willen gaan. De vraag is hoe dit mogelijk is. Hij vraagt aan Roel Cazemier of de Raad voor de Wadden hier niet een rol in kan spelen. Roel Cazemier: er moet beweging zijn naar voren. En vanwege de Vogel- en Habitatrichtlijn moet dat zijn in de richting van duurzaamheid. En wel in de volgorde people, planet, profit.

Conclusies door Roel Cazemier

De Adviesgroep Waddenzeebeleid, ook Commissie-Meijer genoemd, heeft geconstateerd dat er een 'sur place' situatie in het Waddenzeegebied heerst. Er is grote behoefte aan vooruitgang naar een duurzame Waddenzee, naar People, Planet en Profit.

De Waddenacademie zal de regio voeden met informatie, financiering en coöperatie. Ook de natuur- en milieuorganisaties streven naar samenwerking; niet alleen op het gebied van milieu, maar ook op het vlak van sociale en economische ontwikkeling. Er zijn al een aantal voorbeelden voor dit streven. Het ziet er positief uit, wij gaan de goede kant uit.

Roel Cazemier dankt alle aanwezigen voor hun constructieve bijdragen.

Bijlage 1: Symposiumprogramma

Programma Texel, 29 oktober 2004

Opening: **Jan Kuiper (EcoMare)**

Dagvoorzitter: **Roel Cazemier (Raad voor de Wadden)**

Moderator: **Victor Deconinck**

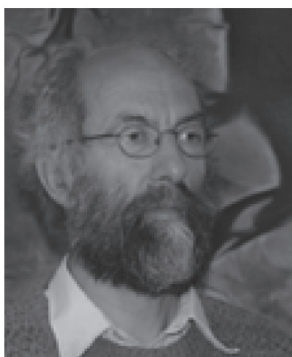
- 10:45 Opening en introductie over knelpunten en oplossingen in het wadden-zeebeleid: **Roel Cazemier**
- 11:15 Gaswinning: Welke nieuwe data zijn er sinds 1999 en wat leren we daaruit? Kan gaswinning nu wel of niet – met zekerheid – zonder schade?
Jaap de Vlas (RIKZ)
- 12:00 Schelpdiervisserij: Welke activiteiten zijn uit het oogpunt van natuurbescherming toelaatbaar? Samenvatting van wetenschappelijke bevindingen van de laatste jaren, incl. EVA-II: **Wim Wolff (RUG)**
- 12:45 *Waddenlunch*
- 13:45 Terugblik op 30 jaar waddenbescherming & omgang met wetenschap. Afsluiten met vooruitblik: hoe verder? **Leendert Bikker (Waddenvereniging)**
- 14:15 Natuurherstel Waddenzee: wat is er nodig? **Jan Jaap de Graeff (Natuurmonumenten)**
- 14:45 *Koffie- en theepauze*
- 15:15 Winnen voor de Waddenzee: **Roelof Platenkamp (NAM)**
- 15:45 Visie van de schelpdiersector op de Waddenzee: **Ton Verbree (PO Mosselen)**
- 16:15 Slotdiscussie o.l.v. **Victor Deconinck**
- 17:00 Slotwoord door **Roel Cazemier**
- 17:10 Afsluitende borrel
- 17:30 Vertrek vanaf EcoMare naar boot

Bijlage 2: Achtergronden van de sprekers

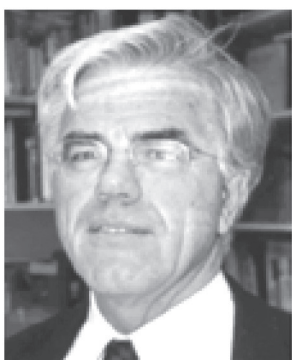
Mr. R.S. Cazemier

Roel Cazemier is de **dagvoorzitter**. Hij is voorzitter van de Raad voor de Wadden die de verschillende overheden vanuit een onafhankelijke positie adviseert over de Waddenzee. Roel Cazemier is burgemeester van Dongeradeel. Daarvoor was hij burgemeester van Ameland.

Dr. J. de Vlas

Jaap de Vlas doet en begeleidt al tientallen jaren onderzoek naar de Waddenzee op het gebied van de ecologie van de Waddenzee. Ook is hij al sinds 1981 betrokken bij de problematiek van delfstofwinning en bodemdaling, onder andere als voorzitter van de Commissie Monitoring Bodemdaling Ameland. Zijn bijdrage aan het symposium gaat over de relatie tussen **gaswinning en bodemdaling**. Dr. De Vlas werkt bij het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ). Daar heeft hij o.a. meegewerkt aan de "Integrale bodemdalingsstudie Waddenzee" (1999) en de "Bodemdalingstudie Waddenzee 2004; Vragen en onzekerheden opnieuw beschouwd".

Prof. dr. W.J. Wolff

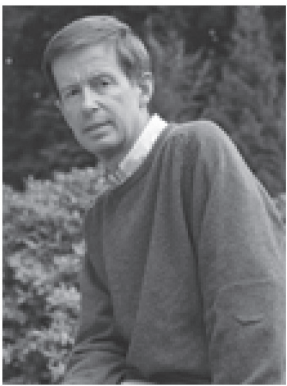
Wim Wolff is hoogleraar mariene biologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Tijdens het symposium gaat hij in op de effecten van de **schelpdiervisserij** in de Waddenzee. Wim Wolff was voorzitter van de auditcommissie EVA-II (wetenschappelijke evaluatie schelpdiervisserijbeleid). Tevens was hij adviseur van de Adviesgroep Waddenzeebeleid ("Commissie-Meijer").

L. Bikker

*Leendert Bikker is voorzitter van de Waddenvereniging. Hij blikt terug op **30 jaar Waddenbescherming**.*

Leendert Bikker is de oprichter van BIKKER Communicatie in Rotterdam, oprichter van Zin in Werk in Vught en oprichter van Branson & Guevara, werkplaats voor vernieuwing, verbeelding en versnelling in Rotterdam.

Ir. J.J. de Graeff

*Jan Jaap de Graeff is algemeen directeur van Vereniging Natuurmonumenten. Hij gaat in op het benodigde **natuurherstel van de Waddenzee**. Sinds 1995 gaf hij als Dijkgraaf leiding aan het Hoogheemraadschap van Schieland. Daarvoor was hij directeur Bureau Milieu en Ruimtelijke Ordening van het VNO en NCW. Verder was Jan Jaap de Graeff voorzitter van de Unie van Waterschappen en plaatsvervangend voorzitter van de VROM-raad.*

Dr. ir. R.J. Platenkamp

*Roelof Platenkamp begon zijn loopbaan binnen de Koninklijke/Shell Groep als reservoir engineer. Sinds medio 2003 is hij directeur van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (NAM) in Assen. De belangrijkste activiteiten van de NAM zijn het opsporen en winnen van aardolie en – met name – aardgas. Platenkamp schetst tijdens het symposium zijn **toekomstvisie** voor de Waddenzee. Daarbij legt hij uit wat er wèl, maar vooral ook niet komt kijken bij gaswinning onder dit gebied.*

A. Verbree

*Ton Verbree is voorzitter van de stichting Ontwikkeling Duurzame Schelpdiervisserij (ODUS). Vandaag tekent hij de weg naar een **duurzame schelpdiervisserij** in de Waddenzee. Ton Verbree is de voorzitter van de Producentenorganisatie Mosselen en burgemeester van Reimerswaal.*

V. Deconinck

*Victor Deconinck is de **moderator** tijdens het symposium. Met zijn bekende scherpe, onafhankelijke blik opent en leidt hij discussies. Victor Deconinck is televisiepresentator. Na een vruchtbare periode bij de NO. (NOVA en Studio Sport) maakte hij in 1994 de overstap naar de TROS, waar hij één van de presentatoren van het dagelijkse actualiteitenprogramma '2 Vandaag' werd.*

Bijlage 3: Lijst van aanmeldingen

H.P.J. Mulder	ABW-RIKZ
Marga Rommel	ABW-RIKZ
Hans Botman	Algemeen Dagblad
Bruno Ens	Alterra
Kees Oosterbeek	Alterra
Norbert Dankers	Alterra
Han Lindeboom	Alterra
Kees Dijkema	Alterra
Romke Kats	Alterra
Jeanette van 't Zelfde	ANWB
Frank Nieuwenhuijsen	ANWB
Steef Engelsman	ANWB
Meindert Schroor	Bureau Varenus en lid van de Raad voor de Wadden
Joke Geldorp	Burgemeester Texel
E.A. Boonstra	CCW (Coördinatie College Waddenzee)
Boris van der Ham	D'66, lid Tweede Kamerfractie
Piter Bergstra	Dagblad van het Noorden
Koos Wieriks	DG Water
Henkjan Kievit	Directeur van De Landschappen
R.J.T. van Lint	Directeur Visserij, Min. LNV
C.S.P. van Dam	Ecoloog
Ivo Mol	EcoMare
Anton Hurkens	EcoMare
Jan Kuiper	EcoMare
Pam Lindeboom	EcoMare
Renée Smal	EcoMare
Simone de Vries	EcoMare
Albert Salman	EUCC
W. Wiersinga	Expertisecentrum LNV
Michel Zwaanswijk	filmer
Frits Baarda	Freelance journalist, Nat. Geographic Magazine
Arjen Bakker	Friesch Dagblad
Tjerk Veenstra	GasUnie
Just van den Broek	Greenpeace

Gert Jan Gast	Greenpeace, Seas and Oceans Campaigner
Tammo Oegema	IMSA Amsterdam
Hein Sas	IMSA Amsterdam
Janne van den Akker	IMSA Amsterdam
Kim Nackenhorst	IMSA Amsterdam
Sven Drillenburger Lelijveld	IMSA Amsterdam
Eric-Jan Tuininga	IMSA Amsterdam
Piet Feddema	InterWad, Programmamanager
Ultsje Hosper	It Fryske Gea
Richard Kiewiet	It Fryske Gea Ameland
George Freijssen	Kamer van Koophandel Noordwest-Holland, beleidsadviseur
Rikus Kieft	Kieft Noord, Ondersteuning bij Omgevingsbeleid
Albert Schagen	Kokkelvisser
Anita Meijer	Leader +, kop van Noord-Holland en Texel
Marcel de Jong	Leeuwarder Courant
Robert de Roos	Legal Manager NAM
Ton IJlstra	Min. LNV, Afd. Kust- en Binnenvisserij en Cultures
Sytze Braaksma	Min. LNV, Dir. Regionale Zaken vest. Noord
Wim Schoorlemmer	Min. LNV, DRZ Vestiging Noord
Fincen van Woerden	Min. VROM
Han Frankfort	Min. VROM, Directoraat Generaal Ruimte
Mevr. M.A. van Empel	Ministerie van Algemene Zaken
Bram Fey	Ministerie van LNV
Jieles Van Baalen	Ministerie van LNV, Directie Kennis
Sytze Wouda	Ministerie van VROM, DGR
Bert Regeer	NAM
Roelof Platenkamp	NAM
George Wintermans	NAM
Joep Coppes	NAM
Pieter van de Water	NAM
Reinier Treur	NAM
Johan Krol	Natuurcentrum Ameland
Patrick Nuvelstijn	Natuurmonumenten
Jan Jaap de Graeff	Natuurmonumenten
Robbert D.W. Hijdra	Natuurmonumenten
H. Dommerholt	Natuurmonumenten
Johan Nooitgedagt	Nederlandse Vissersbond

Derk Jan Berends	Nederlandse Visserbond
Katja Philippart	NIOZ
Jaap van der Meer	NIOZ
Petra de Goeij	NIOZ
Anne Dekinga	NIOZ
Theunis Piersma	NIOZ
Jeroen Reneerkens	NIOZ
Johan Meulenkamp	NIOZ
Jurjen Kingma	NLTO
Bert de Jong	NoordHollands Dagblad
Arjen Schreuder	NRC Handelsblad
Jim le Roux	Overleg Orgaan Waddeneilanden
Ton Verbee	PO Mosselcultuur
J.J. Dooghe	PO Mosselcultuur
Hans van Geesbergen	PO Mosselcultuur
Anne Lenis	Prov. N-Holland, coördinator Waddenzeebeleid
Anke Kappers	Provincie Fryslân
Willem Haarsma	PvdA Statenfractie Friesland
Maret Pit	PvdA Statenfractie Friesland
Roel Cazemier	Raad voor de Wadden
Pim Visser	Raad voor de Wadden
Rindert Dankert	Raad voor de Wadden
Roel de Jong	Raad voor de Wadden
Marieke van Katwijk	Radboud Universiteit Nijmegen
Frank van de Beek	Reformatorisch Dagblad
Wim Wolff	Rijksuniversiteit Groningen
Aante Nicolai	Rijkswaterstaat Noord-Nederland, Afd. Waterhuishouding
Hennie Schans	Rijkswaterstaat Noord-Nederland, Afd. Waterhuishouding
Jaap de Vlas	RIKZ
Ruud Kersten	RIKZ, Hoofd afd. Advies & Beleidssteuning Wadden
Tammo Bult	RIVO
Stephan Roest	RTV Noord-Holland
Ingrid Dekker	SP - lid Tweede Kamer fractie
Nicole van Gemert	SP, Tweede Kamer fractie
Peter Visser	Staatsbosbeheer, Regiodir. Noord
Hans Roest	Staatstoezicht op de Mijnen
Floris Groenendijk	Stichting De Noordzee

Bopp van Dessel	Stichting Pro Sea, Marine Education
Marc van Rijsselberghe	Stichting Waddengroep
Martijn de Jong	Stichting Wilde Kokkels
Lenze Hofstee	Stichting Wilde Kokkels
Hein Tromp	Stuurgroep Waddenprovincies
Femkje Sierdsma	Stuurgroep Waddenprovincies
Jeroen van Hattum	Texelse Courant
Rense Huyzing	Trouw
Jan Geertsema	TS 31, visser
Barbara Rodenburg-Geerstema	TS31, vissersvrouw
Mindert de Vries	TU Delft
Poppe de Boer	Universiteit Utrecht
Klaas Sijpken	Ver. Oevereigenaren en Gebruikers
Wim de Jong	Vereniging Wadvaarders
Pieter van Kuppenveld	Vereniging Wadvaarders
Eilard Jacobs	Vereniging Wadvaarders - bestuurslid
Maarten Snel	Vereniging Wadvaarders - voorzitter
D. van Tuinen	VNO-NCW Noord
Hans Haerkens	VNO-NCW Noord
Manon Tentij	Vogelbescherming
Johan Thissen	Vogelbescherming
Marc Argeloo	Vogelbescherming, hoofd afd. bescherming
Jaap van Dijk	Voorzitter Raad van Toezicht St. Waddengroep
Lourens Westbroek	Waddenoester Texel
Geurt Busser	Waddenschilder
Leendert Bikker	Waddenvereniging
Hans Revier	Waddenvereniging
Joke Stoop	Waddenvereniging
Anky Woudstra	Waddenvereniging
Frank Petersen	Waddenvereniging
Nynke Bout	Wadvaarder
Tom van der Have	Wageningen Universiteit
Lianne Boomars	Wageningen Universiteit
Cynthia Winkelman	Zeeaashandel Arenicola, Oosterend
Victor Deconinck	<i>Moderator van de dag</i>
Rob Heijman	
Wietske Jonker-ter Veld	

Gerrit Hekstra
Hans Pietersen
J. de Jonge

